

TREBALL DE FINAL DE GRAU

LA REINTEGRACIÓ DELS PRESOS PROVISIONALS:

**El Programa PROVINSERT per a la Reintegració Social i l'Habilitació de
competències per a Persones en Llibertat Provisional després d'haver estat
en Presó Preventiva**

Alumne: Biel Homedes Busquets

Grau de Criminologia

Universitat Autònoma de Barcelona

Curs 2019 - 2020

Tutora: Emma Teodoro

Nº de paraules: 9272

Data de lliurament: 1 de juny del 2020

Agraïments:

A totes les persones entrevistades que han destinat part del seu temps a col·laborar en aquest treball i a enriquir-ne el seu contingut.

A l'Emma Teodoro per haver-me guiat excel·lentment al llarg de tot el procés d'elaboració buscant sempre la màxima correcció.

Al professor Josep Cid, per la seva voluntat a compartir el seu coneixement i facilitar el contacte amb gran part de les persones entrevistades.

A l'Arantxa Hernández per aconsellar-me de la millor manera en la confecció del programa.

Al Sergi, la Wanda, el David i la Laura, per les preocupacions compartides, els consells encertats i els dubtes resolts. I per haver-se convertit en la millor recompensa del grau de Criminologia.

Al meu pare, la meva mare i al meu germà, per suportar els alts i baixos durant la realització del treball i ser sempre una font d'inspiració.

A l'Alba, pel seu suport i estima abans, durant i després de l'elaboració del treball.

A tots els amics i familiars que s'han preocupat per aquest treball i per mi, i fer del seu suport la meva força per no parar de treballar.

I al Nito.

Dedicat a totes aquelles persones que han patit injustament els efectes de la presó provisional.

“Uno de los problemas más importantes de la prisión provisional es el efecto estigmatizante que puede producir en quien la sufre, siendo, como es todavía, beneficiario de la presunción de inocencia”.

Auto del Tribunal Suprem del 18 de juny de 1992.

Resum

Aquest treball de recerca es proposa un programa dirigit a millorar les condicions de vida i prevenir el risc d'exclusió social d'un sector de la població penitenciària que, malgrat tenir necessitats a cobrir i factors de risc a intervenir, no ha estat objecte d'especial atenció: Les persones en llibertat provisional que han estat en presó preventiva.

Aquesta proposta pretén acompanyar a la persona, legalment innocent i que ha estat privada de llibertat, en tot el procés d'excarceració, donant una resposta a les seves necessitats tot implicant-la en el seu procés de reincorporació social.

Abstract

This research project, a program is proposed aimed at improving living conditions and preventing the risk of social exclusion of a sector of the prison population which, despite having needs to cover and risk factors to intervene, has not been subject of especial attention: People on provisional release who have been in pre-trial detention.

This proposal aims to accompany the person, legally innocent and who has been deprived of liberty, throughout the process of leaving prison, giving an answer to their needs by involving them in their process of social reintegration.

Paraules clau: Programa – millora – exclusió social – necessitats – llibertat provisional – presó preventiva – acompanyar

Keywords: Program – improvement – social exclusion – needs – provisional release – pre-trial detention – acompanyament

ÍNDEX

<u>1. Introducció.....</u>	<u>8</u>
<u>2. Objectius i hipòtesis de la recerca.....</u>	<u>9</u>
<u>3. Marc teòric.....</u>	<u>11</u>
3.1 LA PRESÓ PROVISIONAL	11
3.2 LA LLIBERTAT PROVISIONAL	12
3.3 ELS PROGRAMES DE REINSERCIÓ: DEFINICIÓ I ESCENARIS D'APLICACIÓ	14
<u>4. Proposta de programa de reincorporació social i habilitació de competències per a la prevenció de l'exclusió social i la millora de les condicions de vida dels presos preventius en situació de llibertat provisional a l'espera de judici: provinsert.....</u>	<u>17</u>
4.1 JUSTIFICACIÓ DE LA RELLEVÀNCIA DEL PROGRAMA: ELS EFECTES DE L'EMPRESONAMENT I LA CONTROVÈRSIA DELS PREVENTIUS.....	17
4.2. METODOLOGIA	19
4.3. ANÀLISIS DE LES ENTREVISTES I CONTRASTACIÓ DE LES HIPÒTESIS INICIALS	20
4.3.1 ANÀLISIS DE LES RESPOSTES A LES PREGUNTES DEL QÜESTIONARI.....	20
4.3.2 APORTACIONS VÀLIDES PER A LA CONFECCIÓ DE LA PROPOSTA PRÀCTICA.....	23
4.3.3 CONTRASTACIÓ D'HIPÒTESIS INICIALS	25
4.4. DESCRIPCIÓ DEL PROGRAMA PROVINSERT: DESTINATARIS, OBJECTIUS I FASES.	26
4.4.1 DESTINATARIS I OBJECTIUS DEL PROGRAMA	27
4.4.2 ELS AGENTS PARTICIPANTS I LA SEVA FUNCIO.....	27
4.4.3 LES FASES DEL PROGRAMA.....	29
4.5 AVALUACIÓ DEL PROGRAMA.....	34
4.6 EFECTES BENEFICIOSOS DE L'APLICACIÓ DEL PROGRAMA PROVINSERT	35

5. Conclusions	38
5.1 DISCUSSIÓ	38
5.2 LIMITACIONS DE LA RECERCA	39
5.3 EXPLORACIÓ DE FUTURES LÍNIES DE RECERCA.....	40
6. Referències bibliogràfiques:	41
7. Annexos	49
7.1. ANNEX 1: DOCUMENT DE PRESENTACIÓ DE LES ENTREVISTES REALITZADES	49
7.2. ANNEX 2: DOCUMENT DEL QÜESTIONARI	52
7.3. ANNEX 3: TRANSCRIPCIONS DE LES ENTREVISTES REALITZADES.....	54
7.4. ANNEX 4: FORMULARI DE CONSENTIMENT INFORMAT UTILITZAT PER A LA REALITZACIÓ DE LES ENTREVISTES.....	81
7.5. ANNEX 5: ESPECIFICITATS PROCESSALS DE LA PRESÓ PROVISIONAL	87
7.6. ANNEX 6: DADES PENITENCIÀRIES DE CATALUNYA.....	91
7.7. ANNEX 7: ESTIMACIÓ PRESSUPOSTÀRIA PROVINSERT	92

1. Introducció

En el marc de l'Ordenament jurídic espanyol la reinserció social dels presos preventius en situació de llibertat provisional resulta problemàtica. L'absència de programes específics de reinserció social per aquestes persones cristal·litza en la impossibilitat d'assolir els objectius propis del procés de reinserció: millorar les condicions de vida d'aquestes persones en la tornada a la llibertat mitjançant la cobertura de les necessitats socials bàsiques i l'obtenció dels recursos necessaris per facilitar la inserció en societat.

L'any 2018 a Catalunya, un total de 1.651 persones van passar de mitjana 114,1 dies en presó provisional i després varen ser posades en llibertat provisional¹, és a dir que van experimentar com sobtadament entraven en un medi que anul·lava la seva potestat per a decidir sobre qualsevol aspecte de la seva vida, però al cap d'un temps tornaven a estar en llibertat havent patit els efectes de la presó i mantenint la incertesa prèvia al judici.

Donat aquest escenari en el present treball es pretén suplir aquesta manca d'atenció a la reinserció social de les persones en llibertat provisional que han estat en presó preventiva, plantejant la proposta d'un programa de reincorporació social i habilitació de competències anomenat PROVINSERT i així dotar a l'Administració Penitenciària i les Administracions Locals d'una eina actualment inexistent.

¹ Segons dades de l'IDESCAT i el Departament de Justícia de l'any 2018. Veure Annex 6.

2. Objectius i Hipòtesis de la recerca

L'objecte del present treball és el disseny d'un programa de reinserció per a persones que han estat en presó provisional i que en el moment de participar-hi es troben en llibertat provisional. Aquest programa suposa dotar a l'Administració penitenciària en el marc de l'Ordenament jurídic espanyol d'una eina específica i actualment inexistent per abordar les necessitats d'aquests presos en el seu procés de reinserció social.

El disseny del programa de reinserció social objecte d'aquesta recerca ha estat articulats a partir de les següents hipòtesis inicials:

H1: Els presos preventius tenen necessitats individuals específiques diferents a les dels presos penats.

H2: Institucions Penitenciàries ha de tractar les necessitat individuals específiques dels presos preventius.

H3: La reinserció dels presos preventius no es contempla per part de les Institucions Penitenciàries.

H4: Per a tractar les necessitats individuals dels presos preventius cal que aquests estiguin fora de la presó.

H5: El Jutge o Tribunal sentenciador pot considerar el fet d'haver participat en un programa de reinserció previ a la sentència com un element a tenir en compte a l'hora de dictar sentència.

Aquestes hipòtesis han estat articulades a partir de l'adquisició de coneixement previ sobre la matèria i entrevistes prospectives prèvies a l'inici d'aquesta recerca amb professionals experts.

Altrament, també són fruit de la recerca realitzada en els portals web dels serveis penitenciaris espanyol i català i d'Entitats del Tercer Sector², on la cerca de programes de reinserció per a preventius ha estat frustrada.

Finalment, la bibliografia consultada especialitzada en intervenció i tractament penitenciari ha evidenciat aquesta manca d'eines per la reinserció de presos provisionals i la necessitat d'elaborar un programa de reinserció social nodrit per les hipòtesis presentades.

Des d'un punt de vista metodològic, i d'acord amb l'objectiu de la recerca descrit anteriorment, el treball de recerca ha estat estructurat en dues fases diferenciades:

Primerament es realitza una revisió teòrica acurada des d'un punt de vista jurídic sobre l'estat de l'art de la presó provisional, la llibertat provisional i els programes de reinserció en el marc de l'Ordenament jurídic espanyol. Seguidament, s'apliquen tècniques qualitatives de recerca, com la realització d'entrevistes semi-estructurades a professionals experts en l'àmbit de l'execució penal, per tal de, finalment, dissenyar la proposta del programa PROVINSERT.

² Les Entitats del Tercer Sector són aquelles entitats socials catalanes que tenen la missió d'impulsar i defensar una societat socialment avançada, en la qual la igualtat, la qualitat de vida i els drets socials de totes les persones siguin reals i efectius, en el marc d'una democràcia avançada que reconegui, estimuli i enforteixi l'aportació del Tercer Sector al progrés social, i promogui la participació, la responsabilitat i el compromís de tota la ciutadania (Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, 2020).

3. Marc Teòric

El present estudi es fonamenta en dos elements teòrics bàsics que són la presó preventiva i els programes de reinserció. A aquests s'hi afegeix la llibertat provisional, condició indispensable per a beneficiar-se del programa que es proposarà més endavant.

3.1 La presó provisional

La **presó preventiva** pot ser definida com una mesura cautelar de caràcter personal que consisteix en la privació de la llibertat ambulatoria d'una persona legalment innocent que està sent investigada per, presumptament, haver comès un delictes tipificat al Codi penal i que s'adopta per una autoritat judicial competent, per tal de garantir determinades finalitats del procés penal adequades a la Constitució i la Llei (Guerra, 2010; Morillas, 2016; Barrientos, 2020).

La regulació d'aquesta figura es dona majoritàriament a la Constitució Espanyola (d'ara en endavant CE), el Codi Penal (d'ara en endavant CP) i La Llei d'Enjudiciament Criminal (d'ara en endavant LECrim).

En primer lloc, l'article 17 de la CE el dret a la llibertat i la seguretat de tota persona i que ningú pot ser privat de la seva llibertat, exceptuant els casos de detencions policials preventives i els previstos a la llei. Pel que fa a la presó provisional, s'estableix que serà la llei qui fixi el termini màxim de durada.

D'altra banda, el CP es refereix a la presó provisional fent un succint esment en el seu article 34 definit-la com una mesura cautelar i no com una pena. Aquesta diferència terminològica es deu al fet que aquesta mesura cautelar és de caràcter provisional, és a dir que la seva durada és limitada i que persegueix finalitats diferents.

La LECrim, que en matèria de presó provisional va patir una reforma l'any 2001 per tal de complir amb les exigències del Tribunal Constitucional (Guerra, 2010)

estableix els pressupòsits, els requisits i la durada de la presó provisional³, tot detallant les especificitats processals d'aquesta figura.

A nivell doctrinal, és interessant destacar l'aportació d'autors que justifiquen la presó provisional però critiquen amb duresa la legitimitat d'aquesta en un Estat social i democràtic de dret com Espanya.

Denuncien el fet que aquesta institució es destini a pal·liar l'alarma social i funcioni com una pena anticipada (Barona, 1988; Barreiro, 1996) i no com una mesura cautelar, contràriament a l'establert en el Codi Penal (Andrés, 1996). També s'interessen per considerar altres mesures menys restrictives de drets fonamentals i la necessitat que existeixi un moviment capaç de substituir la presó provisional i inspirat en principis democràtics (Barona, 1988).

Així coincidint amb Gonzalez-Cuellar (1990), sembla necessari establir unes bases per a fer efectiva aquesta política *d'arraconament* a la presó provisional i prioritzar l'adopció de mesures alternatives a aquesta.

Part de la doctrina també fa especial referència al xoc entre la presó preventiva i la presumpció d'innocència⁴ i argumenta que la presó provisional és legítima sempre i quan es vulgui assegurar el desenvolupament del procés penal en presència de la persona investigada i el compliment de la futura conseqüència jurídica (Andrés, 1996; Sanguiné, 2003; Sánchez-Vera, 2012; Asencio-Mellado, 2015; Balcázar, 2019).

3.2 La llibertat provisional

La **llibertat provisional**, una mesura cautelar personal que, a diferència de la presó provisional, suposa una limitació (i no una privació) de la llibertat ambulatoria. Aquesta mesura l'ha pot adoptar un jutge quan entén que existeixen motius suficients per a considerar a un individu penalment responsable i que, a fi

³ Veure Annex 5

⁴ Aquest dret fonamental es pot definir com una garantia inherent al procés penal que entén que la persona investigada és legalment innocent i que aquesta qualitat pot ser desplaçada per les proves de culpabilitat que apareguin en el judici (Sanguiné, 2003; Sánchez-Vera, 2012).

de garantir les exigències del procediment és necessària la restricció de la seva llibertat ambulatoria (Gimeno, 2015; Moreno i Cortés, 2017; Rueda, 2017).

La legislació processal espanyola estableix diferents tipus de llibertat provisional, tot i existir un tipus inherent a tots els casos: la compareixença davant el jutge o tribunal o compareixença *apud acta* (art. 530 LECrim) Aquesta obligació té com a objectiu la presència de la persona investigada al judici oral (Ramos, 2010; Gimeno, 2015).

En segon lloc, la llibertat provisional amb fiança (Art.532 LECrim) pretén que l'import d'aquesta dissuadeixi a la persona de fugir i no presentar-se davant l'òrgan competent, ja que si així ho fes perdria aquella quantitat de diners (Barona, 1988).

Seguidament es troba la llibertat provisional amb retirada del permís de conduir (Art. 529 bis LECrim), que només es pot acordar en els casos que s'hagi comès un delictes relacionat amb la conducció d'un vehicle a motor. Tot i això alguns autors critiquen la redacció d'aquest precepte, ja que deixa la porta oberta a la discrecionalitat del jutge (Moreno i Cortés, 2011; de la Rosa, 2015).

Finalment, la retenció del passaport és una modalitat de llibertat provisional que reconeix la facultat d'un Jutge a retenir, motivadament, el passaport o el document identificador d'una persona, per a evitar que pugui fugir a l'estranger (de la Rosa, 2015) i, per tant, assegurar la seva compareixença davant l'Autoritat Judicial.

D'altra manera la durada de la llibertat provisional s'ha d'entendre tenint en compte que la LECrim no estableix cap termini màxim de durada, aquesta s'ha de determinar d'acord als principis de provisionalitat i proporcionalitat (Barona, 1988; Armenta i Ormazábal, 1999; de la Rosa, 2015)

A mode de conclusió, cal considerar que la llibertat provisional es fonamenta pels preceptes constitucionals que consagren el dret a la llibertat i a la presumpció d'innocència (Articles 17 i 24.2 CE respectivament) i en aquest sentit i d'acord amb López (2018) aquesta mesura cautelar hauria de ser preferentment aplicable davant la presó provisional i que només es decretés en els casos que no es pugui

garantir el normal desenvolupament del procés penal ni el compliment d'una futura sentència condemnatòria.

3.3 Els programes de reinserció: Definició i escenaris d'aplicació

Abans de definir els **programes de reinserció** és convenient conceptualitzar la reinserció.

És el procés de moviment d'un intern des de la situació de privació de llibertat fins a la tornada a la vida en comunitat (Wicklund, 2005; Travis, 2005; Segarra, 2014; Cullen i Lero, 2015). Aquest moviment, inclou qualsevol experiència que hagin tingut durant i després del seu empresonament (Cullen i Lero, 2015), que són els àmbits on cal treballar per aconseguir una reinserció fructífera. En aquest sentit Mellow i Greifinger (2008) enumeren un seguit d'esdeveniments propis del procés d'empresonament fins la tornada a la vida en llibertat que són, per ordre en el s'haurien de produir, la planificació del moment de sortida a presó, l'entrada de nou a la vida en societat, la continuïtat de l'atenció post-penitenciària i l'atenció mèdica.

Prenent això en consideració, els programes de reinserció poden ser definits com les eines que ofereix l'Administració Penitenciària a les persones excarcerades per a que en el seu retorn a la vida en llibertat tinguin cobertes les necessitats socials bàsiques i puguin dotar-se dels recursos necessaris per a inserir-se de nou a la societat i, d'aquesta manera, afrontar activament i positiva les dificultats per trobar feina, habitatge o serveis per a la deshabituació del consum de drogues o pel tractament de problemes de salut mental. (Wicklund, 2005; Travis, 2005; Cullen i Lero, 2015; Wiegand, Sussell, Valentine i Henderson, 2015; Nistal, citat a Montero, 2019).

De la mateixa manera, el fet de tornar a la vida en comunitat pot comportar que hagin d'assumir, novament, responsabilitats familiars després d'un temps sense fer-ho o que tornin a un entorn on hi ha altres problemàtiques socials que els poden afectar. De donar-se aquesta situació, han de ser els programes de reinserció els que tinguin un paper clau per a acompanyar a les persones en el

procés de viure en aquesta nova realitat (Wiegand, Sussell, Valentine i Henderson, 2015).

El procés de reinserció en la realitat penitenciària espanyola i catalana pot donar-se en diferents escenaris: quan de forma progressiva es passa de la presó a la comunitat tot finalitzant la condemna en aquest context i d'altra, quan es finalitza la condemna dins la presó en règim de segon grau i la persona torna abruptament a la vida en llibertat (Ibáñez i Cid, 2016).

El primer escenari consta de dues fases on, en la primera, es confronten les necessitats de rehabilitació dins de presó (quan l'intern està en segon grau) i en la segona, s'inicia el procés de reinserció a la comunitat (un cop és classificat en tercer grau) (Ibáñez i Cid, 2016). Això és així ja que a la primera fase es pretén reduir el risc de reincidència tot intervenint en les necessitats criminògenes de la persona⁵ i podent assegurar en la segona fase un correcte procés de reinserció sense necessitat d'estar sotmès als requeriments del medi penitenciari (Ibáñez i Cid, 2016).

La segona fase, permet al pres comptar amb l'ajuda de diferents eines per a la reinserció⁶ tals com la del tècnic de rehabilitació, l'accés al Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE, d'ara en endavant) si necessita inserir-se laboralment, o l'aprofitament d'un servei d'acompanyament realitzat per entitats del tercer sector en cas que no hi hagi cap familiar que pugui acompanyar-lo durant aquesta transició⁷ (Ibáñez i Cid, 2016).

El segon escenari on es dona la reinserció, quan acaba la condemna dins la presó, provoca que l'individu faci un salt abrupte a la vida en llibertat sense que, probablement, s'hagin acabat de tractar les necessitats criminògenes i tampoc s'hagin definit els objectius per a una adequada reinserció (Ibáñez i Cid, 2016).

⁵ En el cas que sigui una persona amb necessitats d'intervenció en l'àmbit de la seguretat vial existeix el **Programa Proseval**, on els penats participen en un taller formatiu i de sensibilització per tal de que prenguin consciència sobre la seva conducta al volant (Negredo i Pérez, 2019).

⁶ Existeix el **Programa CerclesCat** que busca la reintegració social de delinqüents sexuals, a través de la intervenció comunitària, després d'haver estat a presó (Nguyen i Capdevila, 2018).

⁷ Exemple d'aquest servei d'acompanyament és el projecte de recerca "**De la presó a la Comunitat**", (de la Encarnación, 2017) on un mentor no professional feia l'acompanyament post-penitenciari

Malgrat que els serveis penitenciaris ofereixen multitud de recursos, segons Ibáñez i Cid (2016) la principal eina per a la reinserció d'una persona en aquesta situació és la subvenció mensual de 426€ corresponent al subsidi d'excarceració, que resulten excloses les persones en situació irregular a Espanya.

Donada aquesta possibilitat, cal examinar si la legislació penitenciària contempla la possibilitat d'aplicació d'un programa de reinserció, tot i que no es faci a nivell pràctic.

En primer lloc, cal fixar-se en la CE i l'article 25.2 que estableix que seran les penes privatives de llibertat i mesures de seguretat que estaran enfocades a la reeducació i la reinserció social, sense referir-se a les mesures cautelars privatives de llibertat com la presó provisional les que també hagin de perseguir aquests objectius.

En segon lloc, la LOGP 1/1979, de 26 de setembre, reguladora de les institucions penitenciàries i els seus agents participants, estableix, a l'article primer, que aquestes institucions tenen com a finalitat principal la reeducació i reinserció social de les persones sentenciades a penes i mesures penals privatives de llibertat i també la retenció dels detinguts. També, l'article cinquè defineix l'objecte de la presó preventiva com el de retenir a l'intern a disposició judicial, i en aquest sentit estableix l'article 8 que "Els establiments de preventius són centres destinats a la retenció i custòdia de detinguts i presos" (Art. 8, LOGP 1/1979, de 26 de setembre). Finalment, l'article 59.1 fa referència al tractament penitenciari com un mitjà per aconseguir la reinserció i la reeducació social dels penats.

En tercer i últim lloc, versa en aquesta mateixa línia el Reglament Penitenciari (Reial Decret 110/1996, de 9 de febrer) a l'article 110 al parlar dels elements del tractament penitenciari per aconseguir la reeducació i reinserció social de la pena privativa de llibertat, i no pas de mesures cautelars privatives de llibertat. Cal posar de relleu, però, que en preàmbul del Reglament Penitenciari el legislador especifica que té com a objectiu l'aplicació de models individualitzats d'intervenció pels preventius i evitar que l'estança a presó sigui només per a retenir-los. Tot i això, aquests models es conceben només per millorar aquesta

estança mitjançant la participació en activitats esportives o formatives, i no pas per a posar en marxa un procés de reinserció o reeducació social.

D'acord amb tot l'assenyalat, s'observen dos fets rellevants:

- Que la funció de les institucions penitenciàries sobre els preventius és la de retenir-los i custodiar-los a disposició de l'autoritat judicial
- Que tota menció a la reinserció social es fa considerant als penats com els únics beneficiaris d'aquesta.

4. Proposta de programa de reincorporació social i habilitació de competències per a la prevenció de l'exclusió social i la millora de les condicions de vida dels presos preventius en situació de llibertat provisional a l'espera de judici: PROVINSERT.

4.1 Justificació de la rellevància del Programa: Els efectes de l'empresonament i la controvèrsia dels preventius

Així les coses, quan es parla de reinserció s'entén que els beneficiaris són persones condemnades i que el sistema penitenciari espanyol no té en compte la reinserció dels presos preventius, com tampoc el tractament de les seves necessitats. Per tant, existeix un nínxol que fa que els presos provisionals no tinguin la oportunitat de reinserir-se socialment tot i veure's perjudicats a causa del seu pas per presó.

I és aquest perjudici produït per l'empresonament el que s'examina a continuació per tal de justificar la idoneïtat de la reinserció dels preventius.

Per a examinar-ho cal conèixer els motius que fan necessària una intervenció post-penitenciària i per a això s'ha de recórrer a l'àmbit doctrinal, que amb

evidència científica ha establert els processos que es donen a les presons i les conseqüències que se'n deriven de l'estança en les mateixes.

Primerament destaca la investigació de Cid (2007) que té com a resultats que les persones privades de llibertat tenen un major risc de reincidir en el futur a causa dels efectes estigmatitzants de la presó.

Aquest resultat es pot entendre en el sentit que l'ingrés a presó, independentment de la situació processal, provoca efectes negatius sobre la persona, com el risc a cometre actes delictius. Així doncs, els presos preventius, en tant que han estat a presó, se'ls hauria de dotar d'eines per treballar aquestes conseqüències.

Wicklund (2005) considera que les persones que han estat en un centre penitenciari com a mínim 30 dies probablement han perdut la feina, el seu lloc de residència habitual i l'assistència que puguin rebre de l'Estat i en el cas dels joves, l'autor preveu que se'ls pugui denegar l'entrada a l'escola.

Així doncs la mera entrada a presó comporta el cessament de multitud d'activitats i obligacions que té una persona i la fan estar involucrada en el funcionament de la societat i, per tant, a formar part d'aquesta.

És rellevant també l'aportació de Cabrera (2002) que sintetitza la distinció que fa Manzanos (citada a Cabrera, 2002) sobre els processos desocialitzadors que es donen a presó.

Parla de la privació d'estímul físics, visuals, auditius i olfactivs, ja que no s'experimenta cap altre sensació més enllà de les que estan presents en el medi penitenciari. També, de la desadaptació i desidentificació social i de l'adaptació al context penitenciari per a poder viure d'acord a rols d'opressió, dominació i autoritarisme. En aquest sentit, enumera la desconfiança, la sospita i el recel com emocions que indubtablement es donen.

D'altra banda la desvinculació familiar pròpia del procés d'empresonament, al reduir-se les relacions interpersonals i la derivada de l'ingrés a presó que provoca el trencament d'algunes relacions. Finalment el desarrelament social que es fa patent, per exemple, en la cerca de feina ja que l'etiqueta d'haver estat pres pesa

sobre les espatlles de l'individu: “de la presó no se surt lliure, sinó convertit en un ex-pres, amb tot el que això implica” (Cabrera, 2002, p.88).

En definitiva, és possible concloure que hi ha una controvèrsia amb la situació dels preventius i la seva possibilitat de reinserció, ja que si bé l'entrada a presó provoca efectes negatius, i en alguns casos irremeiables, els presos provisionals no disposen de la possibilitat de fer-hi front i en cas de ser alliberats provisionalment tampoc es poden beneficiar de cap eina que asseguri una fructífera tornada a la vida en llibertat.

4.2. Metodologia

S'ha optat per la utilització de tècniques qualitatives de recerca com la realització d'entrevistes semi-estructurades i, en el seu defecte, la resposta per escrit a un qüestionari⁸ a professionals experts en la reinserció de persones preses i el tractament que aquestes reben en l'àmbit de les institucions penitenciàries. Els objectius que justifiquen l'adopció metodològica exposada han estat:

- Contrastar les hipòtesis del treball mitjançant un seguit de qüestions relacionades amb les necessitats de les persones preses, la realitat penitenciària entorn el tractament d'aquestes i aspectes tècnics sobre la possibilitat de reinserir a presos preventius.
- Obtenir un assessorament tècnic per a la confecció de la proposta pràctica que té per objectiu el present treball i així dotar a la proposta de major professionalitat i adequació a la realitat.

El perfil dels professionals entrevistats són similars tot i que l'expertesa de cadascuna recau en sectors diferents. A continuació es detallen els perfils entrevistats: un treballador dels Serveis Penitenciaris del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya que treballa en l'àmbit de l'execució penal

⁸ Veure Annex 2

(Subjecte 1), una treballadora del CIRE (Subjecte 2), un voluntari d'una fundació que realitza voluntariats a presons (Subjecte 3), un advocat penalista (Subjecte 4), una treballadora d'una entitat del Tercer Sector que coordina una Unitat Dependent (Subjecte 5), un antic psicòleg dels Serveis Penitenciaris (Subjecte 6) i una Criminòloga Forense, Mediadora i Docent d'una Universitat Catalana (Subjecte 7).

4.3. Anàlisi de les entrevistes i contrastació de les hipòtesis inicials

L'anàlisi s'estructurarà de manera que, d'una banda, es sintetitzaran les aportacions més destacables de cada entrevistat en relació a l'estructura de les preguntes incloses en el qüestionari, i d'altra banda s'exposaran totes aquelles valoracions i aportacions vàlides per a la futura confecció de la proposta pràctica.

4.3.1 Anàlisi de les respostes a les preguntes del qüestionari

1. En relació al terme *terme reinserció*:

Resultat de l'anàlisi: Existeix una dificultat d'encabir el terme reinserció en la població de presos preventius i alliberats provisionals, ja que s'entén que el procés de reinserció es duu a terme quan s'ha complert una pena de privació de llibertat, i es creu més idoni parlar d'Intervenció, Reincorporació social, Prevenció del risc d'exclusió social o Habilitació de competències.

S1: *"(...) no contemplo aquesta categoria com a pròpia de la població preventiva, per mi és propi (...) el concepte: habilitació".*

S5: *"Clar, aquí si que entra molt el concepte de reinserció, però una persona que no ha passat per una pena de presó, no la podem reinserir, podríem parlar d'una reincorporació a la societat (...)".*

2. Pel que fa a les **necessitats fonamentals que cal tractar per a una correcta reinserció o reincorporació social** dels presos en general

Resultat de l'anàlisi: s'ha respòs de manera més o menys homogènia considerant que les principals necessitats d'una persona que ha estat a presó han d'estar agrupades generalment en 4 àrees: la documental-personal, la formativa-laboral, la dels vincles socials, la del habitatge i la gestió emocional.

S2: *“Yo creo que las necesidades (...) són: El área documental-personal, la formativa-laboral, la socio-familiar y la de drogo-dependencias”.*

Nogensmenys, destaquen la possibilitat d'intervenir sobre les necessitats concretes de cada individu com el tractament de drogo-dependències o el control de la conducta agressiva.

S5: *“Si s'ha de fer alguna mena de intervenció ha de ser voluntària. Per exemple, si hi ha algun problema de drogoaddicció i la persona voluntàriament el vol tractar”.*

3. Sobre les **necessitats concretes dels presos provisionals:**

Resultats de l'anàlisi: les respostes es remeten en gran mesura al que s'ha comentat en l'anterior paràgraf, tot i que s'ha determinat que la gestió emocional degut a la incertesa del moment i l'estigma pel fet d'haver estat a presó han de ser susceptibles d'intervenció.

S6: *“Jo diria que n'hi ha una que és molt important: la incertesa. A ningú li prova bé la incertesa (...)”.*

S5: *“Per preventius tenim aquesta part d’incertesa d’estar passant per un procés judicial (...). De cara al estigma si que es veritat que la presó suposa un estigma social molt gran (...) és molt necessari treballar”.*

4. Quant a la **tasca dels Serveis Penitenciaris en el tractament de les necessitats esmentades anteriorment**,:

Resultat de l’anàlisi: impossibilitat legal per a fer-ho, com s’ha assenyalat a l’apartat del marc teòric, i el fet d’intervenir sobre necessites criminògenes específiques pot significar estar reconeixent l’autoria d’una persona legalment innocent.

S1: *“(...) aquest tema ralla amb el principi de presumpció d’innocència. Però hi ha una controvèrsia que té a veure amb el principi de suport a les persones”.*

Tot i això els Serveis Penitenciaris ofereixen als presos preventius la possibilitat de millorar la seva estança a presó a partir del Model d’Intervenció Individualitzada (MII) que es considera que està infrautilitzat: *“generalment (...) el MII el tenen un 20% aproximadament”, “a més saps què passa? Que el MII es una cosa amb molt poc valor pels preventius”* (Subjecte 1).

5. Sobre si el **jutge o tribunal sentenciador tingui en consideració el treball de reincorporació social i habilitació de competències** previ a l’execució d’una hipotètica sentència condemnatòria:

Resultats de l’anàlisi: és clau la intervenció dels informes criminològics *pre-sentència*.

S7: *“(...)sí que hi ha molts advocats que en temes de menors o abusos sexuals busquen que els seus clients puguin participar en programes previs per després acreditar aquest canvi”.*

S4: *“El tribunal que sentencia hauria de tenir en compte el treball fet a presó. Però per això caldria introduir un informe criminològic”.*

S5: *“Aquí és on entrarien els informes criminològics (...) i així el jutge pot tenir tota la informació possible”.*

4.3.2 Aportacions vàlides per a la confecció de la proposta pràctica

Primerament, cal destacar que la tendència general de les entrevistades és que la millor opció per a **dur a terme el programa és tant dins com fora de la presó** ja que fora pots mantenir els vincles socials i facilitar alguns tràmits d'estrangeria, i dins, malgrat no ser el medi més adequat, ha d'existir alguna intervenció.

S6: *“S'ha de fer una preparació tant a dins com a fora.*

S2: *“(...) dentro y fuera, porque tal y como esta planteado el sistema penitenciario: la gente entra en prisión y te quitan toda tu libertad”.*

Tot i això, d'acord amb la realitat, es creu que els presos **preventius** han de poder beneficiar-se d'un **tractament** que vagi més enllà de la millora de l'estança a presó i fer de la sortida en llibertat quelcom progressiu, tot facilitant els mecanismes necessaris per a la fer possible la continuïtat de de la vida a fora del centre.

S5: *“Ha de ser un procés. Si aquesta persona esta a medi tancat, doncs que pugui treballar primer amb les limitacions que suposa aquest medi i perquè això pugui anar evolucionant a un medi obert (...)”.*

En segon lloc, és interessant tenir en compte les **propostes** plantejades de cara a treballar la **reincorporació social** dels **alliberats provisionals**.

Primerament el Subjecte 2 aposta per valorar el risc d'exclusió social i el risc delictiu dels usuaris per així poder definir els àmbits on intervenir i estimar la probabilitat de que ocorri un comportament violent futur.

S2: “(...)ofrecer una Valoración del Riesgo de Reincidencia y del riesgo de Exclusión Social (...) justificas el por qué esta persona puede ir trabajando unos elementos fuera, o el por qué no tiene necesidad de trabajar ningún elemento”.

Respecte la possibilitat que siguin els **Serveis Penitenciaris** qui s'hagi de fer **càrrec** de la intervenció dels **alliberats provisionals**, el Subjecte 1 nega que pugui ser així per la limitació legal i perquè si es pretén dur a terme fora d'un centre penitenciar, el més coherent és que siguin les corporacions locals qui se n'hagin d'ocupar.

S1: “(...) quan una persona surt de la presó per qualsevol motiu, es desvincula de la institució penitenciària i és el municipi que ha de tenir estructures fermes de prevenció criminògena”.

Argumenta que un alliberat provisional no és de la incumbència del centre penitenciar i un programa d'intervenció per alliberats provisionals després d'haver estat a presó, és una qüestió de prevenció del delictes i d'acompanyament post-penitenciar, i al tractar-se d'algú innocent ha de ser l'Ajuntament qui ha de donar aquest servei.

També creu que s'ha **d'assegurar la participació** de les persones preventives i proposa la figura d'un captador del programa que accedeixi als centres penitenciaris i motivï a la persona, creï un vincle i assegurï la seva futura participació.

S1: “(...) aquest captador que visita a tots els presos preventius d'una zona i del seu municipi pot agafar vincle i li pot oferir aquesta possibilitat”.

El Subjecte 5 planteja que el professional realitzi un **anàlisi de la persona** i les seves **necessitats**, seguit de la **confecció d'un pla de treball**, i un cop el tingui presentar-li al usuari per a que el pugui modificar.

S5: *“És a dir que el professional li pugui presentar el pla de treball a la persona i que ell l'accepti o no o el pugui modificar”.*

Finalment, és destacable l'aportació en torn a la conveniència dels **informes criminològics**:

S7: *“com informe pericial no pots presentar-ho perquè tu has tingut un contacte i una intervenció amb la persona i es perdria objectivitat, el que es pot fer és aportar un testimoni”.*

4.3.3 Contrastació d'hipòtesis inicials

H1: Els presos preventius tenen necessitats individuals específiques diferents a les dels presos penats.

Tot i ser molt similars a la dels penats, sí en tenen de diferents: La gestió emocional de tot el procés judicial i del fet d'haver estat a presó i l'estigma inherent a aquest empresonament.

H2: Institucions Penitenciàries ha de tractar les necessitat individuals específiques dels presos preventius.

Aquesta hipòtesis es determina incorrecta degut a que hi ha un impediment legal que limita la intervenció dels serveis penitenciaris a les persones penades. Pels preventius simplement es procura millorar l'estança a presó.

H3: La reinserció dels presos preventius no es contempla per part de les Institucions Penitenciàries.

Aquesta hipòtesis es confirma ja que a ulls dels serveis penitenciaris els preventius són simplement persones les quals el jutge instructor de la causa demana que es custodiïn en un centre penitenciarí durant la fase d'instrucció.

H4: Per a tractar les necessitats individuals dels presos preventius cal que aquests estiguin fora de la presó.

Es pot afirmar amb determinació que es compleix degut a que, en primer lloc els diferents recursos dels que es podria beneficiar el pres són molt més amplis i, òbviament, ajustats a la vida en llibertat. D'altra banda ja que, com s'ha mencionat amb anterioritat, malgrat que els preventius tenen necessitats particulars, els serveis penitenciaris no hi poden intervenir per incompatibilitat legal.

H5: El Jutge o Tribunal sentenciador pot considerar el fet d'haver participat en un programa de reinserció previ a la sentència com un element a tenir en compte a l'hora de dictar sentència.

Aquesta darrera hipòtesis es compleix parcialment, ja que si bé ho pot considerar, per a que sigui real i efectiva caldria que el jutge sentenciador disposi d'un informe criminològic que determini quina és la situació de la persona fins a aquell moment i, en cas de sentència condemnatòria, quina mesura penal és més convenient per a ella: una mesura penal alternativa, la classificació directament en tercer grau o l'ingrés a presó en règim ordinari.

4.4. Descripció del programa PROVINSERT: Destinataris, objectius i fases.

A continuació es presenta la proposta pràctica del present treball que, en síntesis, és un Programa de reincorporació social i habilitació de competències per a la prevenció de l'exclusió social i la millora de les condicions de vida de persones que han passat per presó preventiva i estan en llibertat provisional a l'espera de judici. El programa rep el nom de PROVINSERT.

4.4.1 Destinataris i Objectius del Programa

Els **destinataris** del programa són aquelles persones que es troben en llibertat provisional després d'haver estat en presó preventiva i els **objectius generals** del programa són: 1) detectar, i si s'escau, prevenir el risc d'exclusió social i 2) millorar les condicions de vida de la persona usuària.

Aquests objectius es pretenen aconseguir mitjançant diferents accions que es detallaran en l'explicació de les fases del programa i que s'emmarquen en els dos **elements clau de l'estratègia d'intervenció**: la reincorporació social i l'habilitació de competències.

D'aquests dos elements clau se'n deriven els **objectius específics** de les actuacions⁹:

- Potenciar l'autonomia i l'autoeficàcia a l'hora de buscar maneres per donar resposta a les seves necessitats.
- Desenvolupar competències socials a partir de l'acompanyament, la supervisió i l'orientació per part d'un professional.
- Produir un canvi, si s'escau, en les actituds i pensaments pro-delictius.
- Comprometre a l'individu en el seu procés de reincorporació social i habilitació de competències.
- Esdevenir part activa de xarxes socials positives.
- Conèixer els recursos existents en la comunitat.

4.4.2 Els agents participants i la seva funció

El programa PROVINSERT requereix la implicació de diferents agents que realitzen tasques molt diverses.

En primer lloc i com a element central i indispensable es troba la persona **usuària** que és qui rebrà el servei i qui ha d'estar compromesa amb totes les actuacions.

⁹ Inspirats en García-Moreno, Bayón, Díaz y Pérez (2011) i McNeill (2009).

El **Jutge instructor** és l'òrgan judicial que decreta l'ingrés a presó preventiva i la sortida en llibertat provisional. Aquestes dues decisions permeten que, primerament, comenci el programa i seguidament es pugui continuar amb fases posteriors.

El **Jutge o Tribunal sentenciador** és qui té la possibilitat de considerar el testimoni del professional de l'Entitat del Tercer Sector a càrrec del programa i/o rebre un informe criminològic d'aquest mateix professional i tenir-ho en compte a l'hora d'imposar la conseqüència jurídica i el seu mode d'execució (Climent, Garrido i Guardiola, 2012; Larrauri, 2012).

Els **Centres Penitenciaris** són els encarregats de custodiar la persona en presó preventiva i, si s'escau, posar-la en llibertat provisional. Aquests són també un agent important ja que, com més endavant es veurà, han de permetre l'entrada del captador.

L'**Ajuntament** del municipi de les persones usuàries, que és qui d'acord amb l'article 66.3, apartat k) del Decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, té les competències per a dotar als seus ciutadans de serveis socials i de promoció i reinserció social a partir de, en el cas que ens ocupa, el programa PROVINSERT. No obstant això, per a la confecció de la present proposta s'ha considerat que l'Ajuntament externalitzi el servei a una Entitat del Tercer Sector degut a la major experiència en l'àmbit de l'execució penal d'aquestes.

L'**Entitat del Tercer Sector**, en col·laboració amb l'Ajuntament, és l'encarregada d'executar i coordinar el programa PROVINSERT.

És l'element clau per a poder fer efectiva la pretesa reincorporació social i habilitació de competències que s'ofereix, tot exercint de vincle entre l'usuari/a i els serveis que permetin el compliment dels objectius específics de la intervenció, ja siguin propis o aliens a l'entitat.

Dins l'entitat, es troba la figura del **criminòleg**, el professional encarregat de dirigir el programa adoptant una posició activa al llarg de totes les fases, que com

més endavant es veurà desenvolupa, en primer lloc, la tasca de Captador i posteriorment la de Mentor.

La **Comunitat**, entesa com la unitat d'individus i agents externs que componen el context familiar, laboral i social d'una persona (Negredo i Pérez, 2019) i que ha de tenir les eines i la voluntat per a donar suport al compliment del Pla de Treball de la intervenció.

L'**advocat** que ha de col·laborar en dos moments diferents amb el professional del programa per poder fer un traspàs de tota la informació rellevant. A banda es té en compte la seva opinió a l'hora de redactar els diferents informes criminològics.

4.4.3 Les fases del Programa

El programa PROVINSERT consta de quatre fases:

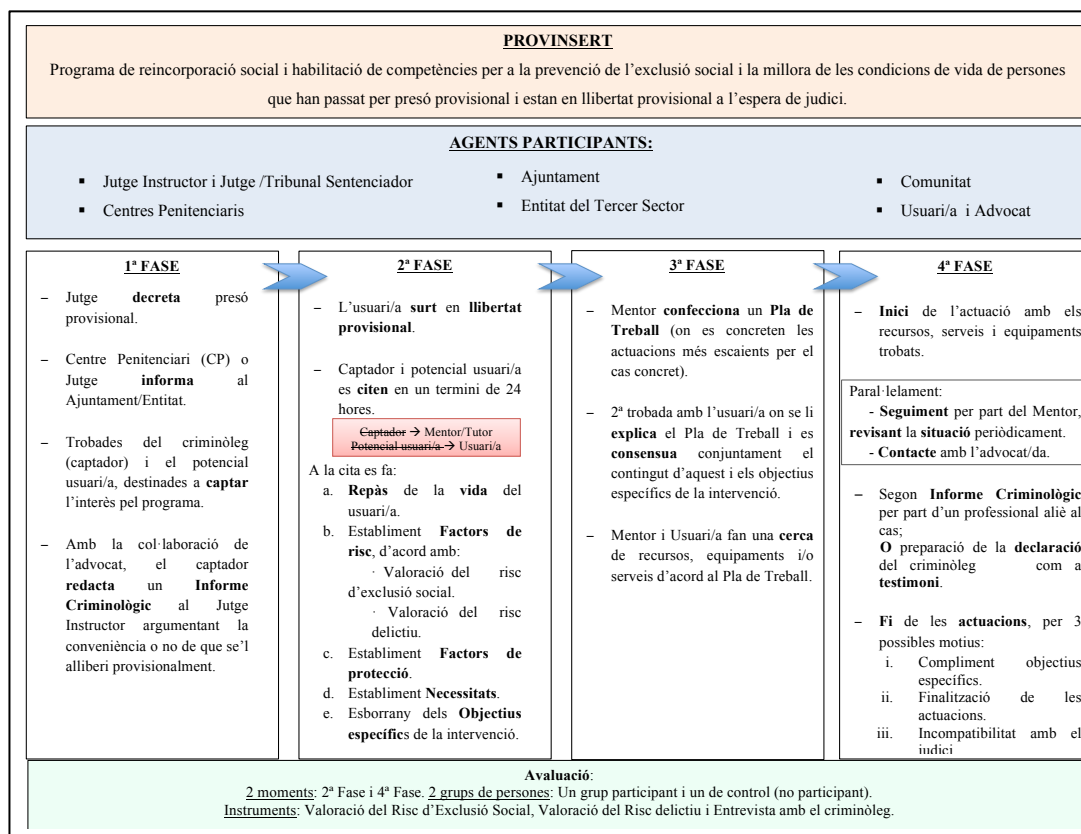

Figura 1. Esquema de les fases del programa PROVINSERT. Elaboració pròpia.

– PRIMERA FASE:

Per donar inici cal que un ciutadà del municipi on s'implementa el programa ingressi a un centre penitenciari en presó provisional i que el jutjat d'instrucció informi al Ajuntament de l'ingrés i així activar el programa.

L'Entitat coneix el cas i envia a un criminòleg al centre penitenciari per a fer una trobada amb la potencial usuari/a i aconseguir **captar-la** mitjançant un seguit d'entrevistes motivacionals¹⁰ repartides en un màxim de tres sessions, degut a la possibilitat de ser posada en llibertat provisional.

Al llarg d'aquestes sessions, com és evident, s'ha d'assegurar una via de contacte amb el potencial usuari/a i un document on consti el compromís del potencial usuari/a a participar en el programa.

En aquesta fase el criminòleg rep el nom de Captador i a part de fer aquesta tasca, també redacta un informe criminològic dirigit al jutge instructor argumentant la conveniència o no de l'alliberament provisional i la conseqüent participació al programa PROVINSERT on s'assegurarà el compliment de tota mesura judicial complementaria a la llibertat provisional.

Per a la redacció d'aquest primer informe és desitjable comptar amb la col·laboració de l'advocat/da del potencial usuari, ja que pot aportar altres motius que cregui convenients i dotar de major concreció dels aspectes jurídics i processals.

¹⁰ Aquestes entrevistes han de permetre vincular a la persona amb el programa, tot motivant la seva participació i resolent les ambivalències que pugui tenir (Rollnick i Millner, 1996; Rivera, Villouta i Ilabaca, 2008). A part, han d'estar enfocades a crear i enfortir un vincle entre el captador i el potencial usuari/a, per a que els permeti gaudir d'una aliança terapèutica al llarg de tota la intervenció, i així focalitzar-la a millorar la motivació i a emprar un llenguatge positiu, optimista i orientat al futur (Negredo i Pérez, 2019).

– SEGONA FASE:

Si la persona surt en llibertat provisional es dóna una setmana per a que es posi en contacte amb el captador i en el seu defecte, passada aquesta setmana el captador contacta amb l'individu mitjançant el seu advocat.

A partir d'aquest moment ja no es parla de potencial usuari/a sinó d'usuari/a, i d'altra banda, el criminòleg que duia a terme la tasca de captador passa a desenvolupar la funció de Mentor¹¹.

L'objectiu específic d'aquesta fase és **monitoritzar**¹² la situació de la persona per tal que en la tercera fase es pugui programar l'actuació més adequada a les seves necessitats. Per fer-ho, en aquesta primera trobada fora de presó es fa un repàs de la vida del usuari/a que ha de permetre al Mentor identificar els factors de risc i de protecció, així com l'establiment de les necessitats i la redacció d'un primer esborrany dels objectius específics de la intervenció que, juntament amb la proposta del pla de treball, es consensuaran en la següent trobada¹³.

Per tal d'assegurar una correcta identificació de les necessitats i dels factors de risc i de protecció, cal que aquest diàleg vagi acompanyat d'una valoració del risc d'exclusió social i del risc delictiu.

Per a dur a terme la valoració del risc d'exclusió social, s'aprofita la col·laboració amb l'Ajuntament, i aquest ho fa a través dels Serveis Socials o l'estructura organitzativa municipal més escaient¹⁴.

¹¹ Considerant aquesta figura com un agent professionalitzat d'acompanyament i suport social, coneixedor dels recursos útils al seu abast i capacitat per poder confeccionar un pla de treball específic per a cada usuari/a, tot incentivant la participació del mateix (Andrés-Pueyo, 2017).

¹² Els instruments que s'utilitzin per monitoritzar l'usuari/a s'usaran per a avaluar l'eficàcia del programa, ja que es repetirà la seva aplicació per un cop finalitzi. Veure apartat 4.5 *Avaluació del Programa*.

¹³ La primera trobada ha de ser útil per crear un espai de confiança, aprofitant el vincle terapèutic ja creat, i parlar del presumpte delictes, dels factors que poden provocar tornar a delinquir, de la voluntat de canvi personal i dels suports que té la persona, entre d'altres coses (Negredo i Pérez, 2019).

¹⁴ Per exemple, un espai municipal de recollida i anàlisi d'informació sobre els processos d'exclusió social al municipi, una eina molt útil per a conèixer la seva realitat social (Diputació de Barcelona, 2012).

La valoració del risc delictiu la fa el Mentor per a estimar la probabilitat de que ocorri un comportament violent en el futur¹⁵ i d'altres no violents, i facilitar l'elaboració d'una proposta el més ajustada possible a aquest risc.

– TERCERA FASE:

Un cop monitoritzada la situació personal de l'usuari/a, és moment de **programar** les diferents actuacions que permetran donar compliment als objectius específics de la intervenció.

Així el Mentor confecciona un pla de treball que contingui, en format de proposta, els àmbits d'actuació que cregui més escaients. Aquest pla s'ha de dissenyar d'acord amb els objectius de la intervenció que també han de ser presentats a l'usuari/a com una proposta i consensuar-ho conjuntament (Negredo i Pérez, 2019).

Un cop s'ha pres una decisió de conformitat, s'inicia la cerca de recursos, equipaments i serveis que estiguin a l'abast, tenint en compte els diferents àmbits d'actuació possibles, que a **nivell general** poden ser:

- Habitatge.
- Formatiu-laboral.
- Vincles socials.
- Documental.
- Gestió emocional de la incertesa del procés judicial i de l'estigma pel fet d'haver estat a presó.

I a **nivell específic:**

- Tractament de drogodependències.
- Intervenció en violències masclistes i intra-familiars.
- Control conductual.
- Sensibilització en seguretat vial.
- Reeduació per a persones que presumptament han comès un delictes d'odi.

¹⁵ D'acord amb la definició que fan Andrés-Pueyo y Echeburúa, 2010, p.248 citats a Negredo i Pérez (2019).

– QUARTA FASE:

Un cop s'ha contactat amb els diferents serveis, equipaments i recursos i es pot iniciar la participació de l'usuari/a en els mateixos, la quarta fase es posa en marxa.

L'objectiu d'aquesta és **acomplir** amb els objectius específics de la intervenció.

Paral·lelament el Mentor fa un seguiment de la situació de l'usuari/a i, si ho considera necessari, fa una proposta de modificació.

També és necessari contactar de nou amb l'advocat/da per actualitzar la informació, junt amb un informe criminològic al jutge sobre la conseqüència jurídica a imposar i el seu mode d'execució.

No obstant això i a efectes de complir amb l'objectivitat requerida per una prova pericial, aquest informe, en comptes de ser presentat com a tal, pot ésser un complement a la possible declaració com a testimoni del criminòleg o bé pot ser redactat per una altra persona que no hagi tingut cap contacte amb l'usuari/a i així preservar la pretesa objectivitat.

Aquesta fase i conseqüentment el programa, finalitza quan es produeixen algun dels tres escenaris següents: 1) compliment dels objectius de la intervenció, 2) finalització de les actuacions programades o 3) incompatibilitat amb el desenvolupament del judici.

En últim lloc, és important tenir en compte que tot el descrit en cada fase suposa un cost econòmic i que a mode d'estimació s'ha configurat un pressupost¹⁶ on es determinen els possibles ingressos i despeses

¹⁶ Veure Annex 7.

4.5 Avaluació del programa

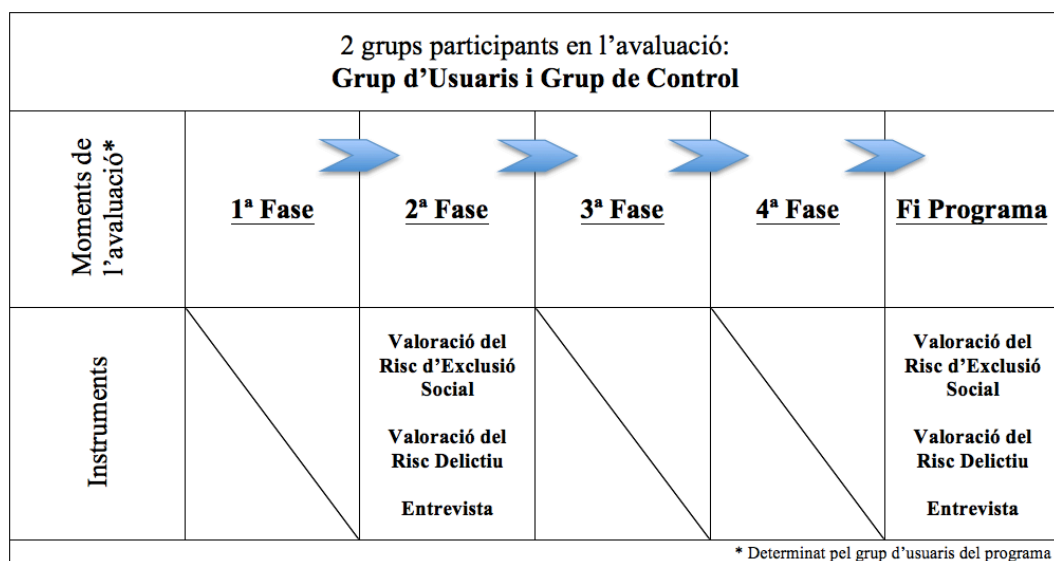

Figura 2: Esquema de l'Avaluació del Programa. Elaboració Pròpia

Avaluar l'efecte de la intervenció en els subjectes participants vol dir determinar si els canvis produïts en la persona són conseqüència del programa PROVINSERT (Borkovev i Miranda, citats a Redondo 2012; Negredo i Pérez, 2019).

El més oportú és fer una avaluació híbrida entre el disseny *intersubjecte* i el *intrasubjecte*¹⁷ que proposa Redondo (2012): Formar dos grups de persones que han estat en presó preventiva i després han sortit en llibertat provisional, però uns han estat usuaris del programa PROVINSERT i els altres no, és a dir que hi ha un grup de control. A ambdós grups d'individus se'ls fa la mateixa avaluació en els mateixos dos moments (veure Figura 2).

Els moments per avaluar seran, primerament, quan el grup participant es trobi a la fase 2 del programa (aprofitant el grup participant l'entrevista amb el criminòleg i

¹⁷ El disseny *intersubjectes* és el que fa l'avaluació a partir de la comparació de dos grups de persones, un dels quals ha rebut el tractament i l'altre no. El disseny *intrasubjectes* avalua fent una comparació a l'inici i al final del tractament només a subjectes participants en el programa (Redondo 2012; Negredo i Pérez, 2019).

la valoració del risc d'exclusió social i del risc delictiu) i, en segon lloc, quan aquest mateix grup hagi finalitzat la seva participació.

Aquesta avaluació es realitzarà de manera que es valori el risc d'exclusió social i el risc delictiu en els dos moments indicats per així comprovar l'impacte del programa en aquests dos àmbits. També en ambdós moments es portarà a terme una entrevista amb el criminòleg de l'Entitat per a determinar els factors de risc, els de protecció, les seves necessitats i, en la segona entrevista, valorar la variació i estimar la incidència del programa.

4.6 Efectes beneficiosos de l'aplicació del programa PROVINSERT

PROVINSERT, com ja s'ha vist, implica a un important nombre d'agents participants i, conseqüentment, es presumeix que els efectes que pot tenir recau en aquests mateixos agents i altres àmbits i agents de la nostra societat (Veure Figura 3).

<p>L'eficàcia a efectes de disminució de la reincidència de persones participants en programes d'intervenció en la comunitat (Negredo i Pérez, 2019).</p>	<p>- Apreciable per persones amb historial delictiu i que després de participar en el programa PROVINSERT veiessin reduïda la seva activitat delictiva.</p>
<p>L'efecte positiu en l'individu.</p>	<p>- Ja que està a la comunitat i té més facilitat per buscar feina i respondre a les seves responsabilitats familiars (Negredo i Pérez, 2019). - També perquè evita l'associació diferencial que es pot produir a presó, és a dir l'aprenentatge de conductes delictives mitjançant la interacció amb altres persones (Cid i Larrauri, 2001).</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - I perquè facilita la gestió de l'etiqueta pel fet d'haver estat a presó i amb la participació al programa, al estar invertint el temps en activitats pro-normatives, s'evita l'assumpció de la identitat delinqüent (Lemert, citat a Cid i Larrauri, 2001). - A més, la persona pot seguir aprofitant els beneficis un cop es desvinculi del programa ja que pot continuar en el lloc de feina que ha trobat o gaudir del permís de residència.
L'efecte en la comunitat .	<ul style="list-style-type: none"> - Pot beneficiar-se de les aportacions dels usuaris/es (Taxman i Maass, citats a Negredo i Pérez, 2019), és a dir si, per exemple, participa en un programa formatiu d'assistència a persones grans i posa en pràctica els seus coneixements cuidant a gent gran als seus domicilis. - Altrament, les possibilitats de que la població sigui victimitzada són més baixes, ja que d'haver-se complert un dels objectius específics (produir un canvi en les actituds i pensaments pro-delictius), el possible enrolament dels participants en activitats delictives pot ser menor.
Per la política penitenciària .	<ul style="list-style-type: none"> - Ja que pot esdevenir un incentiu per a que els jutges instructors adoptin en major mesura la llibertat provisional i

	per tant la població penitenciària es redueixi (Negredo i Pérez, 2019).
Per l'efecte en la política social municipal .	- D'acord amb l'expressat per la Diputació de Barcelona (2012) és necessari que els municipis ofereixin recursos per a protegir-se i afrontar els riscos futurs incentivant polítiques públiques que generi recursos individuals i capacitats, habilitats i actituds per afrontar el futur.
Per l' afectació que pot tenir sobre el risc de fugida i el de reiteració delictiva (entesos com a requisits per adoptar la presó provisional).	- Això és així ja que si la persona vol o necessita participar en algun dels serveis que ofereix el programa, indubtablement ha d'estar-hi vinculat i subjecte a l'acompanyament , i per tant el risc de fugida és presumiblement menor gràcies a aquesta vinculació. - El risc de reiteració delictiva també es veu reduït ja que s'habilita de competències pro-normatives i a més l'usuari/a inverteix el temps en dur a terme totes les tasques del seu pla de treball i, conseqüentment, no disposa de temps per a dedicar-se a activitats delictives.
Per la inclusió de la figura del criminòleg .	- Ja que professionalitza i dota de coneixement i rigor científic al programa al ser un expert d'una ciència multi-disciplinar centrada en l'anàlisi del delictes com a fenomen social, en el delinqüent com a subjecte a prevenir i

	tractar el seu comportament delictiu i en la víctima com a subjecte passiu del delictes i objecte de reparació i retribució (Velasco de la Fuente, 2018).
--	---

Figura 3: Esquema dels efectes beneficiosos de l'aplicació del programa PROVINSERT. Elaboració pròpia.

5. Conclusions

5.1 Discussió

Es poden extreure un seguit de conclusions d'acord a les dues metodologies emprades: la revisió teòrica i la realització d'entrevistes.

Pel que fa a la revisió teòrica, s'ha observat que la legislació penitenciària no fa cap referència a la possibilitat de tractament dels preventius dins un centre penitenciari i fa palesa la inexistència de programes d'intervenció per a aquests i que, per tant, l'única possibilitat per intervenir-hi sigui fora del medi penitenciari. Aquesta necessitat d'intervenció sorgeix a causa dels efectes negatius de l'empresonament que han estat àmpliament investigats per diferents autors.

D'altra banda les entrevistes han plantejat, en primer lloc, la necessitat de no usar el terme reinserció per referir-se als preventius i utilitzar, per exemple, reincorporació social i habilitació de competències. D'aquesta manera es fa una distinció conceptual del procés de tornada a la llibertat segons la situació processal de la persona.

En segon lloc, es pot concloure que els alliberats provisionals i els presos preventius tenen necessitats específiques com la gestió emocional, a causa de la incertesa del procés judicial, i l'estigma d'haver estat a presó. Així doncs, és necessari dotar a aquestes persones d'una teràpia psicològica per a afrontar el millor possible aquest període.

Finalment destaca la necessitat d'incentivar l'ús de l'informe criminològic en la fase prèvia a la sentència, ja que d'aquesta manera es dota a les decisions judicials de major rigor científic, tot tenint en compte les particularitats de cada cas. No obstant, com s'ha assenyalat en l'anàlisi de les entrevistes, l'informe criminològic ha de ser objectiu i és per això que l'Entitat que realitza el programa ha de tenir mecanismes per assegurar aquesta pretesa objectivitat.

5.2 Limitacions de la recerca

En primer lloc el fet que la situació processal que es requereix per a poder participar en el programa sigui molt concreta. Això provoca que si l'Entitat implementa el programa en un únic municipi, les persones que compleixin amb els requisits en siguin poques i segons com es podria optar per col·laborar amb una Diputació Provincial i així ampliar el ventall de possibles usuaris/es.

En segon lloc, malgrat que s'ha intentat ajustar el més possible a la realitat la tasca de tots i cadascun dels agents, pot ser que tinguin altres funcions a les indicades o que per altres causes com el volum de feina o el desinterès no estiguin disposats a col·laborar.

En tercer lloc, el fet de no haver pogut parlar amb més professionals, en especial de l'àmbit municipal, per a poder conèixer la viabilitat que la proposta es faci en col·laboració amb l'Ajuntament.

Finalment, el fet que la fase d'instrucció d'un procediment penal pot durar un màxim de sis mesos per assumptes senzills (Art. 324.1 LECrim), però no té una durada concreta i que algunes decisions judicials poden ser sobtades, fa que les actuacions de la intervenció s'hagin de programar tenint en compte aquest factor imprevisible i sabent adaptar-se en el moment que es produeixin.

5.3 Exploració de futures línies de recerca.

Seria desitjable establir un mecanisme que permetés la continuïtat de les actuacions del programa un cop acabi l'enjudiciament, independentment de si es condemna o s'absol a l'usuari/a.

Altrament, es podria plantejar una proposta per a modificar la legislació penitenciària per a que es contempli el tractament de presos preventius en establiments penitenciaris.

En últim lloc, de poder ser modificada la legislació penitenciària, proposar un programa de tractament dins de centres penitenciaris únicament per a preventius.

6. Referències bibliogràfiques:

Legislació citada:

Constitución Española. Boletín Oficial del Estado, 29 de diciembre de 1978, Boletín Oficial del Estado, 311 § 31229 (1978).

Decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril, pel que s'aprova el Text refós de la llei municipal i de règim local de Catalunya, Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 3887 § 002 (2003).

Llei Orgànica 13/2003 de 24 d'octubre, de reforma de la Llei d'Enjudiciament Criminal en matèria de presó provisional, Boletín Oficial del Estado, 257 § 19748 (2003).

Reial Decret de 14 de setembre de 1882, pel que s'aprova la Llei d'Enjudiciament Criminal, Boletín Oficial del Estado, 260 § 6036 (1882).

Llei Orgànica 1/1979, de 26 de Setembre, General Penitenciària, Boletín Oficial del Estado, 239 § 23708 (1979).

Reial Decret 190/1996, de 9 de febrer, pel que s'aprova el Reglamento Penitenciari, Boletín Oficial del Estado, 40 § 3307 (1996).

Bibliografia restant:

Andrés, P. (1996). Presunción de inocencia y prisión sin condena. Dins P. Andrés (dir.), *Detención y prisión provisional* (pp.13-44). Madrid: Consejo General del Poder Judicial.

Andrés-Pueyo, A. (2017). L'evolució del projecte: Què hem fet? Què manca assolir? La importancia de la recerca i del paper dels mentors. Dins E. Encarnación Ordóñez i A.Ibañez, *Jornada: El paper dels mentors en el pas de la presó a la comunitat, Espanya*. Recuperat de <https://ddd.uab.cat/record/186070>

Asencio-Mellado, J.M. (2015). *Derecho procesal penal*. (7^a ed). Valencia: Tirant lo Blanch.

Barona, S. (1988). *Prisión provisional y medidas alternativas*. Barcelona: Librería Bosch.

Balcázar, J. (2019). Los presupuestos de la prisión preventiva en el derecho alemán. *Actualidad Penal* (59), 29-42.

Barrientos, J.M. (2020). Prisión Provisional. Dins J.M. Barrientos, J. Melero, J. Gené, *Práctico Procesal Penal*. Recuperat de <https://2019.vlex.com/#WW/vid/391380862>

Barreiro, A.J. (1996). La prisión provisional en la ley de enjuiciamiento criminal. Dins P. Andrés (dir.), *Detención y prisión provisional* (pp.47-99). Madrid: Consejo General del Poder Judicial.

Cid, J. (2007). ¿Es la prisión criminógena?: Un análisis comparativo de reincidencia entre la pena de prisión y la suspensión de la pena. *Revista de derecho penal y criminología*, (19), 427-456. Recuperat de http://espacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:DerechoPenalyCriminologia2007-13&dsID=prision_criminogena.pdf

Cid, J., Larrauri, E. (2001). *Teorías criminológicas: Explicación y prevención de la delincuencia*. Barcelona: Bosch.

Cullen, F. i Lero, J. (2015). Prisoner Reentry Programs. *Crime and Justice* 44 (1). doi: [10.1086/681554](https://doi.org/10.1086/681554).

Cabrera, P.J. (2002). Cárcel y exclusión. *Revista del ministerio de trabajo y asuntos sociales*, (35), 83 – 120. Recuperat de https://www.researchgate.net/profile/Pedro_Cabrera_Cabrera/publication/28055619_Carcel_y_exclusion/links/554b60070cf29752ee7c6998/Carcel-y-exclusion.pdf

Climent, C., Garrido, V. i Guardiola, J. (2012). *El informe criminológico forense: Teoría y práctica*. Valencia: Tirant lo Blanch; Monografías 796.

Diputació de Barcelona. (2012). Plans locals d'inclusió i cohesió social. Guia metodològica revisada. *Col·lecció documents de treball, Sèrie Benestar Social 13*. Recuperat de <https://www1.diba.cat/llibreria/pdf/53464.pdf>

García-Moreno, C., Bayón, F., Díaz, M.A. y Pérez, M.P (2011). *Intervención básica en el Medio Abierto: Programa para la Integración Social*. Recuperado de <http://www.interior.gob.es/documents/642317/1201664/Intervención+básica+en+medio+abierto+-+programa+para+la+integración+social+%28NIP0+126-11-167-4%29.pdf/aeced049b-c0c7-4fdb-9b0e-1fc117ff77e5>

Guerra, C. (2010). *La decisión judicial de prisión preventiva. Análisis jurídico y criminológico*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Gonzalez-Cuellar, N. (1990). *Proporcionalidad y derechos fundamentales en el proceso penal*. Madrid: Editorial Colex.

Gimeno, V. (2018). La libertad provisional. Dins V. Gimeno, *Manual de derecho procesal penal* (2ª ed., pp. 512-518).Madrid: Ediciones Jurídicas Castillo de Luna.

Gimeno, V. (2015). *Derecho Procesal Penal* (2ª ed) Editorial Aranzadi S.A.

Ibàñez, A. i Cid, J. (2016). La reinserción de las personas que finalizan condena en régimen ordinario. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.. Recuperat de

https://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2016/164855/CAT_reinsercio_condemna_regim_ordinari.pdf

López, S. (2018). *La presó provisional des d'una perspectiva actual* (Treball fi de Grau). Recuperat de <https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/15383/lopez-sainz.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Larrauri, E. (2012). La necesidad de un informe social para la decisión y ejecución de las penas comunitarias. *Boletín Criminológico*, (139), 1-5.

Moreno, V. i Cortés, V. (2011). *Derecho procesal penal*. (5ª ed). Valencia: Tirant lo Blanch.

Moreno, V. i Cortés, V. (2017). *Derecho procesal penal*. (8ª ed). Valencia: Tirant lo Blanch.

Morillas, L. (2016). Reflexiones sobre la prisión preventiva. *Anales de derecho*. (1), 1-38. Recuperat de <https://revistas.um.es/analesderecho/article/view/252111/193081>

Montero, E. (2019). La reeducación y la reinserción social en prisión: el tratamiento en el medio penitenciario español. *Revista de estudios*

socioeducativos, 7. 227-249. doi:
http://dx.doi.org/10.25267/Rev_estud_socioeducativos.2019.i7.16

Mellow, J. i Greifinger, R. (2008). The Envolving Standard of Decency: Postrelease Planning? *Journal of Correctional Health Care* 14 (1). 21-30. doi: [10.1177/1078345807309617](https://doi.org/10.1177/1078345807309617)

McNeill, F. (2009). What Works and What's Just? *European Journal of Probation*, 1(1), 21–40. doi: <https://doi.org/10.1177/206622030900100103>

Negredo, L. i Pérez, M. (2019). *Intervención y tratamiento de delincuentes en prisión y medidas alternativas*. Madrid: Editorial Síntesis.

Nguyen, T. i Capdevila, M. (2018). *Avaluació del projecte CerclesCat*. Recuperat de http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/cataleg/crono/2018/cerclesCat_CA.pdf

Redondo, S. (2012). *Programa terapéutico y educativo para agresores sexuales juveniles: Agencia de la Comunidad de Madrid para la Reedudcación y Reinserción del Menor Infractor*. Recuperat de <http://www.ub.edu/geav/wp-content/uploads/2017/06/Redondo-et-a.-2012-Programa-Terapéutico-Agresores-Sexuales-Juveniles.pdf>

Rueda, Y. (2017). Las medidas cautelares en el proceso penal. Dins a M. Cugat, J. Baucells i M.Aguilar (coords.). *Manual de litigación penal*. (pp. 235-264). Valencia: Tirant Lo Blanch.

Rollnick, S., Miller, R.W. (1996). ¿Qué es la entrevista motivacional? *Revista de Toxicomanías*. 6. 3-7. Recuperat de https://www.cat-barcelona.com/uploads/rets/RET06_1.pdf

Rivera, S., Villouta, M.F., Ilabaca, A. (2008). Entrevista motivacional: ¿cuál es su efectividad en problemas prevalentes de la atención primaria? *Atención primaria*, 40 (5), 257-261. Recuperat de <https://core.ac.uk/download/pdf/82818326.pdf>

Sanguiné, O. (2003). *Prisión provisional y derechos fundamentales*. Valencia: Tirant lo Blanch.

Segarra, M. (2014). *Término CRIMIPEDIA: Reinserción Social*. Recuperat de <http://crimina.es/crimipedia/wp-content/uploads/2015/06/Reinserción-social.pdf>

Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. (2020). *La missió de la Taula del Tercer Sector*. Recuperat de <http://www.tercersector.cat/qui-som/presentacio>

Travis, J. (2005). *But They All Come Back: Facing The Challenges of Prisoner Reentry* (1ªed). New York: Urban Institute Press.

Velasco de la Fuente, P. (2018). Introducción. Soy criminóloga, no CSI. Criminología vs. Criminalística. Dins P. Velasco de la Fuente, *Criminal-mente. La criminología como ciencia* (pp. 9-22). Barcelona: Ariel.

Wiegand, A., Sussell, J., Valentine, E. i Henderson, B. (2015). Evaluation of the Re-Integration ExOffenders (RExO) Program: Two-Year Impact Report. Recuperat de https://www.mdrc.org/sites/default/files/ETAOP_2015-04.pdf

Wicklund, C. (2005). Evaluation of Reentry Initiatives – What is Missing? *Paper presented at the Bureau Justice Statistics and the Justice Research and Statistics Association conference, St. Petersburg.* https://www.jrsa.org/events/conference/presentations-05/Carl_Wicklund.pdf

7. Annexos

7.1. Annex 1: Document de presentació de les entrevistes realitzades

Document explicatiu del Treball Final de Grau (TFG)

Proposta d'un Programa de Reinserció per a Persones en Llibertat Provisional després d'haver estat en Presó Provisional

Alumne: Biel Homedes Busquets (biel.homedes@e-campus.uab.cat).

Estudis: Grau en Criminologia; Universitat Autònoma de Barcelona

Objecte: La confecció d'una proposta de programa de reinserció per a persones que han estat en presó provisional i que en el moment de participar-hi es troben en situació de llibertat provisional.

Metodologia: En el marc del treball de recerca de referència es poden distingir dues fases diferenciades pel que fa a la metodologia utilitzada. Així, en la primera fase del treball es realitza una revisió acurada sobre l'estat de l'art dels programes de reinserció en el marc jurídic espanyol. Durant la segona fase del treball, es prioritza la utilització de tècniques qualitatives de recerca (àmpliament utilitzades en l'àmbit de les Ciències Socials) com és la realització d'entrevistes semi-estructurades a professionals experts en la reinserció de persones preses i el tractament que aquestes reben en l'àmbit de les institucions penitenciàries.

Rellevància: La rellevància d'aquesta recerca rau fonamentalment en dos aspectes:

1. En primer lloc, la incidència de la recerca en l'aspecte personal del pres:

S'assumeix que aquesta persona ha patit els processos criminògens que són propis durant la permanència a presó (Cid, 2007) i per tant és factible el potencial aprenentatge de conductes delictives pugui incidir negativament en el moment que aquesta persona sigui posada en llibertat provisional. Especialment si durant l'estada a presó d'aquestes persones es produeix un escenari en el qual perden la feina, l'habitatge o el suport de la família i la comunitat.

En aquest sentit, l'existència de programes de reinserció i concretament les possibilitats que aquests ofereixen en termes d'oferir horitzons de vida lícits, poden actuar com a elements essencials per tal de minvar el risc de recórrer a activitats delictives apreses en l'àmbit de la presó per part d'aquestes persones quan surten en règim de llibertat provisional.

Cal destacar que actualment no existeix un programa de reinserció únicament enfocat a persones que es troben en el moment processal de haver estat en presó provisional i trobar-se en llibertat provisional en el moment de beneficiar-se del programa.

Tanmateix resulta d'especial consideració l'afectació que pot tenir en el Tribunal sentenciador *-a efectes d'acordar la pena-* el fet d'haver participat en programes de reinserció previs per part dels presos ja que la finalitat reeducadora i reinsertora de la pena privativa de llibertat (Art. 25.2 CE) està en avançat procés de consecució.

2. En segon lloc, la rellevància de la recerca pel conjunt de la societat. Si es dota a les persones proclius a poder cometre actes delictius pel fet d'haver estat a presó, d'eines que facilitin la reinserció, la població general es veurà menys victimitzada, independentment de si el beneficiari del programa és absolt o condemnat.

És important emfatitzar l'idea que si la persona és condemnada a una pena privativa de llibertat, ja estarà predisposada a seguir amb la tasca de reinserció iniciada temps enrere i un cop finalitzi la condemna la possibilitat a convertir-se en victimari es veurà reduïda.

Referències bibliogràfiques bàsiques:

- Cid, J. (2007). ¿Es la prisión criminógena?: Un análisis comparativo de reincidencia entre la pena de prisión y la suspensión de la pena. *Revista de derecho penal y criminología*, (19), 427-456. Recuperat de http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:DerechoPenalyCriminologia2007-13&dsID=prision_criminogena.pdf
- Cullen, F. i Lero, J. (2015). Prisoner Reentry Programs. *Crime and Justice* 44 (1). doi: [10.1086/681554](https://doi.org/10.1086/681554).
- Cabrera, P.J. (2002). Cárcel y exclusión. *Revista del ministerio de trabajo y asuntos sociales*, (35), 83 – 120. Recuperat de https://www.researchgate.net/profile/Pedro_Cabrera_Cabrera/publication/28055619_Carcel_y_exclusion/links/554b60070cf29752ee7c6998/Carcel-y-exclusion.pdf
- Ibàñez, A. i Cid, J. (2016). La reinserción de las personas que finalizan condena en régimen ordinario. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. Recuperat de https://ddd.uab.cat/pub/worpaper/2016/164855/CAT_reinsercio_condemna_regim_ordinari.pdf
- Wiegand, A., Sussell, J., Valentine, E. i Henderson, B. (2015). Evaluation of the Re-Integration ExOffenders (RExO) Program: Two-Year Impact Report. Recuperat de https://www.mdrc.org/sites/default/files/ETAOP_2015-04.pdf

7.2. Annex 2: Document del Qüestionari

Treball de Final de Grau: Proposta d'un Programa de Reinserció per a Persones en Llibertat Provisional després d'haver estat en Presó Provisional

Autor: Biel Homedes Busquets

Presentació del Treball de Final de Grau

El present qüestionari s'emmarca dins el Treball de Final del Grau de Criminologia de la UAB titulat **Proposta d'un Programa De Reinserció Per A Persones en Llibertat Provisional Després D'haver Estat En Presó Provisional**, que estic duent a terme. Aquest treball d'investigació té per objectiu la confecció d'una proposta de programa de reinserció per a persones que han estat en presó provisional i que en el moment de participar-hi es troben en llibertat provisional i per tant estan a l'espera de rebre una sentència condemnatòria o absolutòria. El treball està tutoritzat per la professora Emma Teodoro.

Presentació del Qüestionari

El qüestionari que es detalla a continuació té per objectiu resoldre un seguit de qüestions relacionades amb les necessitats de les persones preses, la realitat penitenciària entorn el tractament d'aquestes i aspectes tècnics sobre la possibilitat de reinserir a presos preventius i finalment s'incideix sobre el procés de confecció d'un programa de reinserció, el seu contingut i l'adequació de l'espai físic i els recursos humans i materials del programa.

El qüestionari s'adreça a perfils professionals que treballen en l'àmbit de la reinserció i estan en contacte amb presos, ja sigui en l'àmbit de l'Administració Penitenciària, en entitats del tercer sector o en despatxos professionals d'advocats.

Es prioritzarà realitzar aquest qüestionari de forma telemàtica als perfils professionals indicats tot i que alternativament podran optar per contestar per escrit les preguntes objecte d'aquest qüestionari i enviar-les a través de correu electrònic a l'alumne autor del TFG de referència. En qualsevol cas, tots els participants seran contactats prèviament i manifestaran la seva preferència en aquest sentit. Es garanteix una participació voluntària d'aquests professionals i la utilització de la informació que facilitin exclusivament en el marc de la recerca de referència . En aquest sentit, aquests hauran de signar el formulari de consentiment informat prèviament enviat a la realització del qüestionari per part de l'autor del TFG, en compliment de la normativa relativa a protecció de dades personals que resulta d'aplicació en aquest context d'activitats de recerca. Indicar també que en cap cas s'identificarà a les persones informants pel seu nom, sinó que es farà referència a l'activitat de la persona.

El qüestionari consta de deu preguntes semi estructurades amb l'objectiu de permetre un diàleg obert entre entrevistat i l'investigador. Les preguntes són les següents:

1. Quines necessitats considera que són essencials considerar per tal d'aconseguir la correcta reinserció d'una persona presa?
2. L'Administració Penitenciària està capacitada per tractar totes les necessitats que requereixen els presos en general?
3. Els presos preventius tenen alguna necessitat individual a tractar diferent a les que tenen els penats?
4. L'Administració Penitenciària està capacitada per tractar les necessitats dels presos preventius?
5. Creu que la reinserció dels presos preventius es té en compte?

6. Quines propostes portaria a la pràctica per a treballar sobre la reinserció dels presos preventius?
7. Aquesta proposta de reinserció, què creu que ha d'oferir als que se'n beneficiïn?
8. I quin creu que és l'espai físic més adequat per dur-la a terme? Sigui dins o fora la presó.
9. Creu que és possible que el Tribunal, a l'hora de sentenciar, tingui en compte que el pres ha fet un treball de reinserció previ a la sentència? I, si és així, hauria de considerar aquest fet com una possibilitat per tal de rebaixar els anys de privació de llibertat, en cas que sigui una sentència condemnatòria?
10. Finalment, vol afegir quelcom que en funció del contingut i objectiu d'aquest qüestionari consideri que no ha estat tractat?

7.3. Annex 3: Transcripcions de les entrevistes realitzades

Transcripció Entrevista Subjecte 1 (S1) : Treballador Serveis Penitenciaris del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

B: Doncs, pel que ha pogut llegir ens els documents explicatius que li he facilitat, què li ha semblat el projecte?

S1: Jo quan he llegit el projecte l'he vist una mica estrany, no m'ho havia plantejat mai. Ja m'agrada parlar amb vosaltres per a que ens doni visions diferents per a tractar el tractament. .

B: Clar, però un programa de reinserció per a presos preventius, jo no l'he trobat, em pot confirmar que, efectivament, no existeixen?

S1: No, no n'hi ha. Tot i que la gent ho fa com una alternativa encara que no estigui pensat, és a dir que els advocats acostumen a recomanar als seus clients que facin programes dins la presó, per a quan arribi el moment de l'enjudiciament, en cas de que et sentenciessin o fins i tot fer-ho servir com a defensa en el propi judici et pot beneficiar.

El que passa que clar previst com a tal no existeix. I en cas d'existir s'hauria de fer a través de la comunitat i no pas d'institucions penitenciàries.

B: I quin seria l'agent encarregat? Una entitat?

S1: Bé no sé. Com ho tenies plantejat tu?

B: Doncs precisament amb les entrevistes a professionals busco donar resposta a això, en part, és a dir a partir d'on s'implementaria aquest programa.

Tot i que crec que el més plausible seria proposar, per exemple, un servei d'acompanyament o un programa de mentoratge i que sigui les pròpies institucions penitenciàries qui doti als presos preventius d'aquest "servei".

S1: Jo no crec que la presó hi tingui cabuda un programa que ofereixi això.

B: No, no evidentment. De fet un dels requisits principals que remarco en el treball a l'hora d'especificar els beneficiaris d'aquest programa és que estiguin en un moment processal concret com és el de trobar-se en llibertat provisional, després d'haver estat anteriorment en presó provisional.

S1: Ja, però el que passa és que a Institucions Penitenciàries es regeix amb el principi de al presumpció d'innocència. Nosaltres quan una persona és preventiva dins un centre penitenciari no treballem cap de les variables criminògenes vinculades al presumpte delictes, ens és igual. El que fem és enfortir competències personals però no vinculades als factors de risc, sinó vinculades al seu desenvolupament personal o a la seva salut.

Per això d'entrada ho veia una mica complex que qui opera aquest programa siguin les Institucions Penitenciàries. També perquè quan la persona està en llibertat provisional, jo entenc que la Institució Penitenciària ha d'estar apartada, perquè aquest senyor no està dins d'una presó i per tant no ha d'estar subjecte a l'execució penitenciària.

I veient la teva idea, des de l'òptica de la política de prevenció criminal ens trobem amb una persona que ha comès un fet delictiu, presumpte, que no hi hagut cap intervenció per a modificar una presumpta activitat criminògena però la persona reconeix que pot haver una dificultat i demana suport. Clar, aquest suport, des de el meu punt de vista, ha de ser comunitari purament i això hauriem de saber-ho vendre a les corporacions locals.

És a dir tu hauries de dir que en un barri X hi ha persones legalment innocents però amb un vincle amb la presó i necessita suport ja sigui en temes de drogodependència, impulsivitat...

B: O també potser trets més estructurals com la falta d'un habitatge o de cercar feina.

S1: Això és una tasca que ens agradaria vendre als municipis per a dir-los que de la seva població en un lloc concret hi ha una concentració alta de delinqüència que presenta aquest conjunt de factors de risc. I dir-li a la comunitat: Treballa-ho perquè en la mesura que tu treballis un abast preventiu en la comunitat, tindràs menys gent a la teva localitat dins les presons.

I en aquest sentit, nosaltres, creiem que quan una persona surt de la presó per qualsevol motiu, es desvincula de la institució penitenciària i és el municipi que ha de tenir estructures fermes de prevenció criminògena. I això no hauria de ser només en població preventiva, sinó també fer-ho extensiu a penats que acaben la condemna o persones que surten en llibertat condicional.

B: D'acord, doncs m'està dient que són els municipis els destinataris de la meua proposta pràctica, no?

S1: Sí, aquesta pot ser una alternativa. El que jo crec és que estructuralment no seria correcte. Tu imagina't que tinguéssim una estructura vinculada a per exemple els delictes contra la seguretat vial i els delictes contra la llibertat sexual i ho restringeix a l'activitat delictiva més vinculada a la ciberdelinqüència o a la pederàstia. Llavors jo me'n vaig al departament d'Interior i li dic al conseller que si vol fer una acció preventiva per a les persones que cometen delictes contra la seguretat del trànsit prepara programes per quan la gent estigui en llibertat provisional. És a dir la presó o el jutge informa al departament d'interior, encarregat de realitzar aquest possible programa, de que una persona surt de la presó i tu el crides per oferir-li un suport.

B: Clar, però i el fet que sigui en llibertat provisional només com ho justificaries, és a dir ha de ser molt concret.

S1: Clar però jo vull fer prevenció del delictes i no del que ha de ser jutjat futurament, perquè és innocent. Jo en tot cas si la persona reconeix que ha fet un delictes el que farem serà fer prevenció de recaigudes. Facilitar els factors de risc que existien en aquell fet anterior, després no ho estiguin.

Això és el que et deia que fa la gent, que si té per exemple un problema amb les drogues, mentre no està condemnat treballa la seva addicció i quan arriba el judici jo li dic al jutge: *gracias por haver-me dejado salir porque en la carcel yo no me hubiera reinsertado nunca y ahora he ido a un programa que va muy bien.*

B: I no sé si ho saps o no, però el fet de presentar això al jutge pot ser vist com un atenuant?

S1: Clar, perquè normalment els jutges tenen molt a veure aquest tema de la restitució del mal, de l'empatia amb la víctima i estic reconeixent que tinc un problema, em podria donar una eximent incompleta o fins i tot em servirà per

quan entri a la presó per la meua classificació en grau de tractament. O que el jutge pogués estimar una mesura penal alternativa.

Jo el que volia era fer-te reflexionar sobre això, com ho encaixes coherentment de forma estructural, ja que si fossis una entitat privada em costa veure com el usuari vindria al servei.

B: Clar, perquè o va per voluntat pròpia o res. Però el fet que sigui una corporació local qui ho fa, la vinculació és directa.

S1: Si, imagina't q si tu surts de la presó i et dic: Ves al teu assistent social de l'àrea bàsica de salut i presenta-li la teua situació. I aquesta persona té una oferta de actuacions per a tu que has sortit de presó que ofereix l'Ajuntament.

B: Per tant, a trets generals, considera que les persones preventives tenen necessitats de reinserció?

Perquè també ho he de justificar, que malgrat ser innocent hi ha una necessitat de reinserció pel simple fet d'haver entrat a presó.

S1: Compte perquè el terme reinserció és un concepte molt penitenciari. Et reinsertes quan t'han tret de la societat. Llavors jo normalment no contemplo aquesta categoria com a pròpia de la població preventiva, per mi és pròpia d'aquesta població el concepte: Habilitació.

B: Així doncs vostè faria aquesta concreció terminològica?

S1: Si, mira el concepte inserció laboral. Fa referència a una persona que tot just entra al mercat laboral. I la reinserció laboral és quan t'han tret del mercat laboral i tornes a entrar-hi. Per tant nosaltres diem que fem reinserció, reeducació i rehabilitació però una vegada el jutge disposa que és a partir d'un delictes.

Per tant en població preventiva ho entendria com a habilitació de competències. I en aquest mateix sentit quan tu ordenes un camí per a millorar aspectes de la

drogodependència d'una persona, jo ho orientaria a quelcom relacionat amb la Intervenció, en comptes d'habilitació en aquest cas.

B: I quin seria l'àmbit més adient per enfocar aquesta proposta de reinserció?

S1: En tots els àmbits ja que tu bé saps que tots els elements que tenen a veure amb la delinqüència són multifactorials. A vegades te a veure amb el poder adquisitiu, amb els vincles socials... llavors jo m'imaginaria un Departament Municipal de Prevenció de la delinqüència. Llavors hauries de tancar el teu camp de població per implementar la teva proposta: persones que han estat 5 vegades a presó per delictes de furt i ha estat penat, preventivament el jutge el posa en presó preventiva i li dóna la llibertat provisional. Home la presumpció d'innocència seguirà mantenint-se.

B: Clar, però té uns antecedents...

S1: Sí, té uns antecedents que anticipen uns factors criminògens que són de susceptible reparació. Si no ha arribat mai aquest servei per a preventius, no s'evitaria la reincidència en casos com aquest.

És a dir amb un equip multidisciplinari tu fas una revisió de l'historial d'aquesta persona i fas una recomanació de les intervencions prioritàries.

I clar, jo penso. Qui s'adreça a aquest servei? Persones que acaben la condemna i no han superat els factors de risc i persones que en la situació de preventius estan en llibertat provisional a l'espera de judici.

B: Planteja, doncs, un doble *target*.

S1: Clar tu tens una doble entrada, amortitzes el servei i en definitiva estaries donant el mateix: Persones que la presó no ha sabut resoldre la seva reinserció i persones que encara no han iniciat el seu procés de treball.

B: i creus, per exemple, que vendre-ho a un ajuntament seria fàcil de que ho comprassin?

S1: Bé, jo crec que això depèn del color polític, dels pressupostos i de la línia d'acció del ajuntament.

Però adona't que de forma indirecta hi ha molts municipis que emfatitzen tot el tema de la intervenció social.

B: Amb els departaments municipals de benestar social, no?

S1: Sí, aquest departament és l'espai preventiu per a que això no passi, està lluny del delictes. Està en un espai mort i per això pot ser una idea interessant a realitzar des dels ajuntaments. Perquè què li demano a l'ajuntament del municipi de la persona que surt sense reinsertar?

B: Un mentoratge, un servei d'acompanyament o un cercle de suport, per exemple.

S1: Però això os altres sempre ho veiem en treball de temes de inclús de terrorisme. El terrorista de Terrassa arribarà un altre cop a Terrassa i no li pots demanar únicament a la gent del seu barri que intervingui sobre aquesta persona.

I és aquí on entra el que nosaltres defensem: La multi-agència, una seria d'organismes que donen suport a una problemàtica. En el cas del terrorisme es reunarien la gent de la presó, la policia, benestari família, habitatge i li dic, aquí teniu a aquesta persona, de la presó surt així, i doncs com a agència de prevenció del delictes fem alguna cosa.

B: Així doncs, a mode de resum, sembla ser que el que em comenta és que el més lògic no és fer una proposta tancada sinó proposar la creació d'un servei que pugui portar a terme aquestes propostes.

Perquè fins ara jo tenia la idea de que la meva proposta seria fer una proposta, tancada, però si que és veritat que, a banda de que ha de ser voluntari, no deixes de ser innocent.

S1: I també, qui t'ho finança?

B: Diputació, Ajuntament...

S1: Seria vàlid, i hi has de pensar en qui et finança el servei que tu dones i com t'adreces als usuaris el teu servei.

Perdona, però t'he de deixar perquè tinc una reunió si et sembla bé anem parlant i quedem un altre dia, d'acord?

Continuació Entrevista Subjecte 1

B: Bon dia de nou, espero que estigui molt bé. I agrair-li que hagi trobat una estona per a poder parlar amb mi un altre cop.

S1: Hola Biel, de res, ja et vaig dir que és molt interessant per a mi poder xerrar amb vosaltres i ajudar-vos en la mesura del possible.

Bé, que tenim?

B: Doncs li he donat moltes voltes des de que vam parlar l'altre dia, i també he parlat amb altres persones que m'han donat altres punts de vista. Però bé, primer m'agradaria formular-li una sèrie de dubtes que tinc i després si li sembla li explico el que tinc pensat fins ara de la meva proposta i a veure què li sembla.

S1: D'acord.

B: Doncs comencem amb les preguntes.

Vaig entrevistar a una treballadora del CIRE i de les múltiples coses que em va dir va ser que Institucions penitenciàries legalment no podeu dotar als preventius o

als alliberats provisionals d'eines per a la reinserció. I el que li volia preguntar és si això és així, perquè en cas que ho sigui potser podria justificar que la meva proposta pràctica la duguin a terme els Ajuntaments.

S1: Si, jo crec que aquest tema ralla amb el principi de presumpció d'innocència. Però hi ha una controvèrsia que té a veure amb el principi de suport a les persones, o sigui si jo tinc un problema de drogodependències i sóc preventiu dins un centre penitenciari, què vol dir que jo no puc demanar ajut a la Junta de Tractament per a superar la meva addicció? Això ralla entre dos bens jurídics que seria el dret del meu benestar en relació a la meva salut i el dret a la presumpció d'innocència, amb la qual cosa és una cosa que entra en col·lisió. Clar, un intern preventiu pot demanar suport i pot reconèixer que té necessitats i no te cap obligació de dir que és culpable, simplement pot dir “jo necessito suport per millorar la meva salut mental, o per millorar la meva drogodependència”. Però, adonate'n que el principi reglamentari és que el tractament és voluntari tant per preventius com per penats, de tal manera que si jo li ofereixo a una persona tractament perquè crec que es culpable de violència de transit o d'un delictes contra la salut pública o un delictes contra la llibertat sexual, ell pot dir que no. Sigui preventiu o penat.

B: Per tant, per això em va dir que l'ajuntament hauria de ser qui ofereix el servei que vull proposar, no?

S1: Podria donar-lo, però nosaltres estem parlant de que el servei es dona quan està a fora. Perquè el que jo no faré serà donar-li a una persona que està en llibertat provisional al carrer atenció des del centre penitenciari. Perquè no esta subjecte a la meva tutela.

B: Clar, no li incumbeix per res al centre penitenciari aquella persona.

S1: Absolutament, ja vam comentar-ho l'altre dia. Té mes a veure amb una qüestió de prevenció del delictes, que nosaltres des del Departament de Justícia

també podríem tenir algun interès, però jo crec que és sobretot un tema de Seguretat Pública.

B: Si, es que son maneres que estic buscant per a poder justificar la meua proposta en tots els seus aspectes. En aquest cas per a justificar qui ha de donar el servei que proposaré.

Doncs bé, he estat buscant informació i he trobat que els preventius quan entren a presó se'ls hi duu a terme el Model d'Intervenció Individualitzat (MII). Llavors, tinc dues preguntes en relació a això: Si el MII s'utilitza molt? I també si un cop surten en llibertat provisional el MII segueix vigent o deixa de tenir rellevància?

S1: En els presos preventius nosaltres tenim obligació de fer atenció, llavors la manera que hi ha és a través del MII. Jo tinc l'obligació com a administració pública d'oferir-li a aquesta persona de millorar la seva estança a presó.

B: D'acord, però llavors és simplement per facilitar l'estança a presó, entenc.

S1: Sí, llavors quan passa a penat canvia la situació perquè jo estic obligat a fer-li un programa individual de tractament (PIT).

B: Ja, però quina és la principal diferència?

S1: Doncs és una diferència tècnica, que té a veure que jo quan li faci el PIT aquest senyor és culpable d'un delictes i ha de treballar les seves necessitats criminògenes.

O sigui quan jo li faig el PIT, el que li faig és una intervenció orientada a millorar allò que l'ha fet delinquir. Mentre que amb el model, el que faig és una intervenció orientada a la seva qualitat d'internament. Aquesta és la diferència.

B: D'acord, gràcies. Però en el MII, quan es fa es tenen en compte les seves necessitats?

S1: Si ens ho demana l'intern, sí. Perquè això redunda amb la seva millora de la qualitat de l'internament.

B: D'acord, perquè a mi m'interessa molt el MII, perquè si en la meua proposta jo puc accedir en aquests MII's, podria justificar-la en el sentit de que la tasca que s'ha fet dins de presó amb el MII no queda oblidada i la meua proposta li dona certa continuïtat un cop surt amb la meua proposta.

S1: Podria tenir-la, però generalment el PIT el tenen el 95% d'interns d'una presó i el MII el tenen un 20% aproximadament.

Això, per una banda. I per l'altra que els MII es fonamenten més amb necessitats d'adaptació penitenciari que no pas necessitats d'intervenció. Si ara veiéssim un conjunt de MII's la majoria es resumirien en: Anar a l'escola i realitzar activitats de lleure.

O sigui jo crec que no t'ajudaria.

B: Ja veig ja. Pensava que seria més profund en quant a les necessitats de l'intern però no.

S1: Si, a més saps què passa? Que es una cosa amb molt poc valor pels preventius, mentre que pels penats el PIT té moltíssim valor.

B: D'acord, potser el més adient, i fora ja del projecte de recerca, seria proposar una reformulació dels MII?

S1: Saps què passa amb els MII? Primer que a Catalunya no hi ha més d'un 18% de població preventiva a més és molt fluctuant. Llavors amb 20 dies no es pot fer un bon MII. Per tant jo crec que fer una formulació d'això no tindria molt impacte, però bé sempre ho pots proposar.

B: Val, això queda clar doncs.

Ara, si li sembla bé, passem a comentar com tinc plantejada fins ara la proposta practica.

S1: Endavant.

B: D'acord doncs la meua proposta seria que una persona pot accedir al programa de la següent manera: se li comunica que sortirà de presó i el mateix Centre Penitenciari, funcionaris o tècnics, o bé els hi dóna informació sobre aquest programa o bé des del programa mateix fem un tríptic informatiu per a que es puguin informar sense que personal del centre ho hagi de fer.

Llavors l'Ajuntament es posa en contacte amb la persona, ja que ha rebut l'avis del centre que aquesta persona està interessada en el programa, i per tant hauria d'existir un canal de comunicació fluït entre els centres i els ajuntaments. O bé, l'altra opció seria que la mateixa persona es posi en contacte amb el respectiu Ajuntament.

En aquest punt, tenia previst que l'Ajuntament encarregat del programa d'aquella persona en concret demanés al centre penitenciari el MII, però pel que m'ha dit potser seria irrellevant.

Així doncs, un cop l'Ajuntament té totes les dades, a aquella persona se li assigna un tutor o un mentor, que podria ser un criminòleg o un treballador social, i tutor i usuari es citen i fan una primera trobada.

Llavors, en aquesta trobada conjuntament l'usuari tutor i mentor, revisen la seva situació i fa una avaluació de l'usuari i estableixen uns factors de risc, que se'n deriven uns objectius a complir durant el temps que estigui vinculat al programa. A partir d'aquí, d'acord amb els objectiu per complir, determinar els àmbits d'intervenció, que els he dividit en: àmbit general (laboral, vivenda, formatiu, familiar i documentació) i àmbit específic (drogodependències, tractament de delinqüència sexual, Violència de gènere, Violència intrafamiliar, salut mental o seguretat vial).

Llavors un cop s'ha fet aquesta anamnesi de la vida de la persona, es posen en marxa les actuacions. I crec que és important que tant el tutor o mentor com

L'usuari es posin a buscar tot tipus de serveis o equipament que els serveixin per complir amb els objectius establerts i així s'està compromentent al usuari en el seu procés de reinserció, que això ho he tret d'un dels objectius específics del PIT.

En aquest moment, no sé molt bé com procedir. Si establir itineraris molt específics per a cada àmbit d'intervenció que resulti necessari actuar, o bé que cada cas adeqüi un itinerari concret i pugui individualitzar més la intervenció.

I llavors complir, durant el temps que sigui possible amb els objectius establerts i ja acabaria el programa.

S1: D'acord. Molt bé, però faria alguns matisos. Tindries que tenir molt clar quin és l'objectiu del teu projecte, saps? O sigui, què és el que tu vols, perquè això condicionarà tot el procediment, si tu vols fer recaure més la responsabilitat sobre la persona o sobre les institucions. Si la vols fer recaure sobre la persona donant-li aquest aspecte de voluntarietat tu has de fer una acció que tingui més a veure amb motivar-lo quan esta dins la presó a que quan surti es posi en contacte amb l'ajuntament. I si vols fer una acció que tingui més pes sobre l'administració pública t'ho hauries de plantejar d'una altra manera, el funcionari no avisarà a l'ajuntament perquè generalment no sap que marxa l'intern perquè depèn d'un jutge, amb la qual cosa has de veure on poses la responsabilitat.

B: Ja, del canal de contacte.

S1: Sí, del canal de comunicació. Per mi la formula és fe recaure la responsabilitat sobre l'intern. Llavors tu amb això pots fer una acció diferent. Imagina't que l'ajuntament de Mataró que pot tenir 20 interns preventius, doncs el delegat de l'ajuntament visita regularment als preventius que tenen a les presons de Catalunya i ell els motiva de que quan surtin t'estaré esperant, això és una manera.

L'altra és parlar amb el jutges d'executòries i que t'avisin quan donin la llibertat provisional i jo aniré a buscar la persona al carrer. Però aquesta opció no la veig factible, crec que el vincle l'has de guanyar dins la presó i abans de sortir al

carrer. Llavors el programa que facis dins l'ajuntament, aquest hauria de tenir en compte de tenir la figura aquesta del "captador".

B: Ah, clar. Però llavors se li hauria de permetre l'entrada a presó.

S1: Bé, ja es veuria, tu primer tingues la idea i després busca els recursos per aconseguir-la. En tots els projectes el que és molt important és la part ideològica, perquè si descuides això tu ja pots fer gestions, que fallarà sempre el projecte, perquè no té un contingut ideològic que ho permet. Per això et dic que és molt important tenir l'objectiu clar. Llavors si li fas recaure sobre la persona és la manera, perquè aquest captador que visita a tots els presos preventius d'una zona i del seu municipi pot agafar vincle i li pot oferir aquesta possibilitat. Si el senyor vol venir, bé i sinó com a mínim sap que hi ha aquesta oportunitat.

Llavors has de tenir clar què li oferiràs, no? Tu m'has explicat aquest paquet d'actuacions que té a veure amb la vivenda, documentació... jo ho veig interessant però si tu el motives dins la presó, millor. Tu imagina't una persona sense llar i sense documentació i tu el vas a veure dins la presó i li dius: Escolta si tu quan surtis en llibertat provisional parlarem sobre el tema de la documentació que és molt important i això pot ser un vincle entre un i l'altre, penso que aquesta pot ser una bona acció.

B: D'acord, d'acord. Fomentar el vincle entre el "captador" i el pres perquè després s'asseguri la participació del pres en el programa. Com una espècie de "comercial".

S1: Sí, un comercial. Si, si, es que en definitiva els professionals de presons som una mica comercials per fer les intervencions. No hi ha cap pres que vulgui fer alguna cosa per si mateix.

Llavors jo crec que és un principi fonamental, tu has de tenir en compte que aquest moment teu l'has de convertir, per això t'he dit abans això del objectiu. El entrar a presó, per a tu, que ets el municipi, ha de ser una oportunitat per fer que aquesta persona no venia amb tu, vingui. Això és el que fa la justícia restaurativa,

tot el tema que te a veure amb mitjans... mira quan van començar els programes de cafè i calor dels centres d'atenció a les drogodependències que se li donaven cafè i la jeringuilla als heroïnòmans, l'únic que es volia era aconseguir un espai per crear un vincle i convence'l per a que deixes la droga. Però clar si tu no el tens allà, mai el pots convèncer. Llavors aquest és el principi, vale?

B: D'acord, i ara que em parlava de l'objectiu del programa, pensant-ho bé, l'objectiu és, en tant que persones innocents i que ho fa un ajuntament, segurament és, en primer lloc, detectar si aquesta persona està en risc d'exclusió social, per tant se li hauria de fer la valoració del risc d'exclusió social, que l'hauria de fer un treballador social, i, per l'altra banda, millorar les condicions de vida de les persones que han estat a la presó. I un cop aconseguits finalitzaria el programa a no ser que abans es produís el judici.

S1: Per mi, penso que té més valor el segon que has dit: millorar les condicions de vida dels ciutadans d'un municipi. Llavors és millorar les condicions de vida i tinc diferents formes de fer-ho: Una, a traves de la oportunitat que em dona la presó a captar a una persona per produir canvis en la seva vida. Jo crec que aquets seria l'objectiu crític.

B: D'acord, si, si. I miri, ja que la setmana passada en vam parlar i em va preguntar si tenia un títol el programa, doncs ara ja tinc un títol més provisional que si vol li dic: *Programa d'intervenció per a la prevenció de l'exclusió social i la millora de les condicions de vida de persones que han passat per presó provisional i estan en llibertat provisional a l'espera de judici.*

S2: És molt llarg però identifica molt bé el teu ideal. O sigui tot això identifica el que hem parlat. Si fossis capaç de sintetitzar això amb una paraula, com per exemple passa amb el "Programa ARRELS" i de seguida ho identifiqués.

No sé el teu com podria ser, per exemple nosaltres estem treballant en un programa de transició presó-comunitat. Val? Llavors això de seguida vas a aquí

pot ser. Si poguessis trobar una cosa així, perfecte. Però esta ben titulat, el que passa és que els títols tant gran són complicats.

B: Ja, m'imagino i a més per vendre la idea a algú...

S1: Sí, jo tenia un professor que deia que un títol que tingues més de 5 paraules no era un títol. Amb la qual cosa el teu no ho és de cap manera, és un resum del projecte gairebé.

B: D'acord. Bé finalment jo tinc una qüestió que és que si jo vull fer això d'establir objectius en, per exemple els àmbits específics que he comentat, el que a mi m'aniria bé seria saber els delictes que se li imputen a aquella persona. Llavors volia preguntar-li si sap si hi ha una estadística o paramètric de les tipologies delictives dels preventius.

S1: Sí, si que hi és però no es fiable perquè en molts casos posa que no consta. Perquè clar, nosaltres som poder administratiu i nosaltres administrem la justícia, que no som la justícia. A nosaltres un jutge ens diu: guarda a aquesta persona a la presó, i nosaltres no preguntem perquè. Jo obeeixo al jutge i guardo a la persona dins la presó.

Clar, jo com a presó sé els delictes de tothom perquè els hi pregunto i puc apuntar a la seva fitxa el que ells em diuen, en cas de no constar-hi res. Però clar, podria ser un "lladre" o podia ser un delicte contra la llibertat sexual. Perquè el jutge pot dir-ho o no, i també podem estar rebent a persones que estan en secret de sumari o altres que el jutge posa: custodiar al presó, motivo? No el posa. El manament de presó la coneix la persona, l'advocat i l'administració pot o no saber-ho. Per això et dic, un paramètric? Sí, jo moltes vegades em discuteixo amb els equips perquè entra "*por homicidio*" i potser aquesta persona entra perquè li ha llençat una pedra a algú i el jutge posa *homicidio*. I si no ho canviem nosaltres, quan el fan penat segueix sent *homicidio* quan era un delicte de lesions a la sentència. Llavors això és un perill i que tot una mica queda subjecte en el mateix. Jo, si tu treballes amb aquesta idea de fer el vincle, pregunta-li al pres.

B: Clar, que ho preguntí el captador i, si es pot, poder adelantar la intervenció en cas que acabi sortint en llibertat provisional.

D'acord, doncs jo ja no tinc res més a comentar.

S1: Doncs qualsevol cosa que se't acudeixi em pots preguntar. Tens el meu correu.

B: Ostres, és clar, però no et voldria pas molestar.

S1: No, ja saps que jo amb confiança t'ho diré i aquesta es la millor forma per relacionar-nos. Si jo veig que em desbordes de feina dons et diré: no puc, ho sento. Però bé puc tenir el dret jo de dir-te això i tu de preguntar-me, una relació assertiva, vaja

B: Evidentment, sí, sí. Doncs no sé si vols afegir cap altra cosa.

S1: Bé, que quan acabis me'l deixis llegir.

B: Oi tant.

S1: Perquè a mi m'interessa conèixer aquestes coses i altres punts de vista. Bé de fet, tu tens un mestre dins la facultat. El Pepe en sap molt, i sobretot amb el tema quest de mentoria, perquè el que veig del teu projecte veig una relació de mentoria clara, el que passa és que es una mentoria amb aquest toc de multi-agència municipal: diferents serveis que presten suport a una persona que té unes necessitats. I amb aquest objectiu que has descrit molt bé: com les persones que poden estar en risc d'exclusió social que alhora és molt probable que estiguin en un centre penitenciari els hi podem donar suport, llavors tenim un conjunt de persones que es gestionen a través d'un tutor o d'un mentor aquestes necessitats. Jo ho veig. És una possibilitat i em sembla una molt bona idea. Llavors amb tot el tema de la mentoria i de la multi-agència el Pepe en sap molt.

El tema de RecerCaixa et donaria moltíssima visió, t'ho dic perquè és més o menys el que tu estàs projectant des de la situació de llibertat: ell volia fer que les persones que acabaven la pena de presó sense haver passat per tercer grau i el teu és persones que surten en llibertat provisional tinguin suports.

B: Que és una mica el mateix: passar d'un segon grau a la llibertat.

S1: Es que jo crec que té molta similitud i allà estava el model que t'estic dient: El model de que algú el va a captar dins. El mentor entrava a la presó 9 mesos abans de la llibertat definitiva i el motivava a sortir amb ell.

B: Clar, l'avantatge que tenia aquí era que sí que podia saber els *tempos*, en aquest cas al ser preventiu és complicat quan surt, si és que surt, en llibertat provisional.

S1: És una dificultat afegida. Però jo crec que no és important, és millor saber quan marxa, perquè la inversió és més segura. Perquè vas a treballar sobre un client segur. Perquè moltes vegades el que et trobaràs tu que ets el mentor és que aquesta persona no sortirà mai en llibertat provisional, quan el vagis a veure quedarà pres fins al judici. Aquests serà amb uns casos, en altres l'anirà a veure avui i quan tornis la setmana que ve ja no hi serà. Clar, és més incert però jo crec que en qualsevol cas és una bona idea el teu projecte.

B: Sí? Perfecte.

Ah i, perdona, et puc explicar els motius que justifiquen la rellevància de la proposta? Llavors he dividit en 6 punts la rellevància que podria tenir. Primer, a nivell econòmic perquè com podem saber és que està en llibertat és més barat que estar a presó.

Positiu per l'individu. Està a la comunitat, té més facilitat per buscar feina, per respondre a les seves responsabilitats familiars, s'evita l'associació diferencial que es produeix a presó (el "contagi" delinqüencial), un cop es desvinculi del programa poden seguir beneficiant-se de la feina que van trobar gràcies al

programa, o també, ja hauran obtingut el permís de reincidència o la targeta sanitària i se'n seguiran beneficiant.

Després per la comunitat, per una banda a través de les aportacions dels usuaris que fan en benefici de la comunitat (en cas que facin quelcom similar al TBC) y per altra perquè es redueix la possibilitat de victimització ja que, com ja s'ha dit, s'està fent prevenció de la delinqüència, sempre emmarcat en la situació d'innocència.

Després a nivell de política criminal: si es més barat i més eficaç és justificat utilitzar la intervenció a la comunitat per a disminuir la sobre-població de les presons i l'elevat cost de mantenir-hi un intern, aquí potser s'hauria de modificar la Llei.

Major implicació de la comunitat en la prevenció de la delinqüència i, en aquest sentit, la possibilitat d'una futura proposta com és l'adaptació a Catalunya o a Espanya del fenomen internacionalment conegut com *net-widening*, una xarxa de persones pertanyents a la mateixa comunitat que fan un control social informal.

S1: Si, tens identificades aquestes idees. Jo quan ho estaves dient estava pensant que l'impacte ha de ser doble: sobre la persona i sobre la comunitat i quan jo parlo de la persona he de parlar dels beneficis que li donarà a ella. Li millorarà la qualitat de vida, la seva situació personal... jo faria la persona i els beneficis sobre ella i la comunitat.

Però quan deies política criminal era més política penitenciària. Per política criminal podríem entendre com a motiu que: hi haurà menys delinqüència.

Llavors, sobre la comunitat: política criminal, penitenciària, reducció econòmica de la despesa...

Perquè per mi es com afecta el meu programa a la persona i com afecta a la comunitat i aquests dos elements el divideixes en parts.

Els beneficis ja veuràs que son tant evidents que ningú pot deixar de comprar el teu programa. Jo quan vaig a vendre això a l'Ajuntament de Mataró li dic: perquè a tu això t'anirà bé? Perquè quan aquesta persona torni a la comunitat la tens controlada amb la policia municipal, perquè quan torni a la comunitat el tens ja

sota la tutela de la xarxa de salut. Quan surts de la comunitat la tens sota la tutela del teu equip d'assistents socials.

I quan, d'altra banda, tu vagis a vendre-ho a la Generalitat hauràs de dir: Perquè et redueix gent de la presó i a més els mossos treballaran menys perquè això ja estarà sota la tutela del municipi. Tu has de buscar la forma d'intentar escalar quines avantatges té pels uns i pels altres. Per la comunitat té un avantatge, imagina't una de les raons per la qual els jutges no donen la llibertat provisional és perquè no troben als presos, o sigui quan tu dones la llibertat provisional has d'assegurar que aquesta persona es presenti al judici. Clar, si tu li vens a la justícia que vincularàs a la persona amb el municipi ja ho tens. Doncs, has de buscar quin avantatge porta sobre els diferents agents.

B: Clar, hi ha un ventall bastant ampli sobre persones que actuen i jo hauria de buscar com suplir-les.

Bé, doncs res més. Ha estat un autèntic plaer i m'ha resultat molt enriquidor parlar amb vostè sobre aquest tema i crec que el seu punt de vista per a la meva proposta serà molt rellevant.

S1: Doncs res, molt agraït també. Seguim en contacte per si necessitessis alguna cosa i quan ho acabis pues ho parlem, d'acord?

Un plaer.

B: D'acord, un plaer igualment, adéu.

Resposta escrita Qüestionari Subjecte 4 (S4): Advocat penalista

1. Quines necessitats considera que són essencials considerar per tal d'aconseguir la correcta reinserció d'una persona presa?

Crec que és necessari inversió econòmica dels governs. Invertir en criminòlegs, treballadors socials i psicòlegs perquè facin un seguiment

continuat de l'ex pres. També crear programes d'ajuda econòmica i de reinserció laboral i assistència en general de l'ex pres (vivenda i d'altres necessitats).

2. L'Administració Penitenciària està capacitada per tractar totes les necessitats que requereixen els presos en general?

Rotundament no. Per la meua experiència sovint són les ONGs qui supleixen els dèficits de personal i recursos públics de l'Administració penitenciària. Un exemple de la lloable tasca assistencial en presons és el DINCAT. A mi m'han solventat recentment un problema de l'Administració Judicial i penitenciària brillantment.

3. Els presos preventius tenen alguna necessitat individual a tractar diferent a les que tenen els penats?

Al meu entendre sí, haurien d'estar en mòduls separats (més o menys ho estan) als dels presos després de condemna, a excepció dels supòsits de reincidència i perillositat on requereixin de necessitats especials.

4. L'Administració Penitenciària està capacitada per tractar les necessitats dels presos preventius?

No, manquen recursos i molta cultura criminològica. Hi ha una aplicació automàtica de la legalitat, i no s'observen les circumstàncies concretes i les possibilitats de tractament adequat a cada pres.

5. Creu que la reinserció dels presos preventius es té en compte?

En absolut.

6. Quines propostes portaria a la pràctica per a treballar sobre la reinserció dels presos preventius?

En primer lloc, mòduls específics per aquells qui sigui el seu primer ingrés a presó. Segon, més continuïtat i seguiment sobre ells dels equips tècnics de presó i facilitar amb els mecanismes que sigui possible la continuïtat de la vida a fora. Programes de treball i formació millors que els que hi ha. També programes específics lligats al tipus de delictes (seguretat vial, sexuals, drogues,...). En definitiva, més inversió en presó.

De totes maneres, el problema ve dels jutjats d'instrucció que acorden la mesura, ja que hauria de ser més restrictiva i no limitar-se al recurs de reforma i apelació.

7. Aquesta proposta de reinserció, què creu que ha d'oferir als que se'n beneficiïn?

a) Continuïtat laboral, b) educació i empatització amb la víctima en relació a delictes concrets, c) no des-socialització

8. I quin creu que és l'espai físic més adequat per dur-la a terme? Sigui dins o fora la presó.

A dins de presó en espais dels educadors-psicòlegs-criminòlegs en les entrevistes, en els tallers de formació o treball, en sales de treball grupal de conscienciació i empatització amb determinats delictes.

9. Creu que és possible que el Tribunal, a l'hora de sentenciar, tingui en compte que el pres ha fet un treball de reinserció previ a la sentència? I, si és així, hauria de considerar aquest fet com una possibilitat per tal de rebaixar els anys de privació de llibertat, en cas que sigui una sentència condemnatòria?

Certament sí. El tribunal que sentència hauria de tenir en compte el treball fet a presó. Però per això caldria introduir un informe criminològic al judici (a l'estil de la Justícia de Menors) que pogués determinar al Fiscal i a Jutge.

10. Finalment, vol afegir quelcom que en funció del contingut i objectiu d'aquest qüestionari consideri que no ha estat tractat?

En relació amb tot el que he dit, crec que cal introduir la criminologia en tots els estadis del procediment i en les presons. Fer un seguiment criminològic del pres, investigat, acusat i condemnat, individualitzant les seves necessitats per tractar-les adequadament d'acord la ciència criminològica. Tot en la cerca de la prevenció i la reinserció. Crear estructures de tractament en base a aquests criteris.

Amb tot això, la presó preventiva seria més restrictiva i en el cas d'ingrés seria poc nociva i positiva pel pres.

Transcripció Entrevista Subjecte 6 (S6): Antic psicòleg dels Serveis Penitenciaris del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

B: Bon dia i moltes gràcies per participar en aquest projecte. Estic segur que la seva aportació serà d'allò més rellevant.

S5: Hola, bon dia. De res, és un plaer i espero poder-te ajudar.

B: De ben segur que sí. Bé, doncs comencem amb la primera pregunta: Quines són les necessitats essencials a cobrir per aconseguir la correcta reinserció d'una persona presa?

S5: Mira, jo crec que primer unes són a nivell personal, perquè evidentment com a tots bitxos vivents adeqüem el nostre comportament a l'entorn i els requisits d'un

entorn penitenciari, segons com, té molts poc a veure amb la vida fora al carrer. Per tant es necessita un entrenament en habilitats socials, de comunicació i d'autocontrol.

Després a nivell social es requereix un treball a nivell de l'entorn social de la persona i també familiar.

B: Faria una distinció entre l'entorn social i el familiar?

S5: Sí, tot i que poden haver aspectes que cavalquin. Però una es la intervenció familiar amb l'entorn que pot ser més immediat o més mediat, a vegades hi ha cosins o tiets que son més referents que els propis pares. Llavors fer un treball més específic a nivell familiar.

I un altre treball més difícil encara, que crec que l'Administració encara no ho fa tot i que clar jo t'estic parlant de la meva època, però dubto que hagi canviat gaire però no ho sé, en aquella època coixejava del treball familiar i de la conscienciació en que la comunitat s'impliqui en estar al costat d'aquestes persones i s'impliqui... però això no és gens fàcil. I mira que quan parles amb la gent de boca tothom vol ajudar... però després poses un pis tutelat al costat de segons quins habitatges i veuràs la gràcia que els hi farà a segons qui.

I l'altre punt seria a nivell laboral, que per exemple el gremi de flequers de Girona ha acordat fer un programa amb els presos de figueres que estan en tercer grau i poden a sortir a treballar i aprendre l'ofici de flequer.

B: D'acord, remarcar aquests 4 àmbits veig. I gairebé m'ha contestat la segona pregunta sobre la capacitat de l'Administració.

S5: Sí, capacitada hi està, l'altra cosa és que operativament ho fan i des del meu punt de vista la Administració Penitenciària està molt burocratitzada, que és una de les raons per les quals jo vaig marxar. Perquè no permetia fer moltes coses perquè a part del típic tòpic dels funcionaris que no treballen tot i que hi ha alguns que fan molt bona feina. Però a part d'això l'Administració és tota una maquinaria *encarrossida* que t'obliga a fer molts formalismes i que són contra-eficàcia,

llavors una intervenció a nivell social potent no hi és, de fet això ho fan entitats crec.

B: Sí, s'externalitza molt amb entitats com IRES, Suara...

S5: Sí, si i no dic que no estigui bé però aquí la Administració se'ns queda coixa. I a nivell familiar una intervenció a domicili, a la meua època no hi era, i ara dubto que sigui gaire potent si hi és. O sigui jo penso que aquestes mancances les té, d'acord?

Bé i a nivell professional de fer tallers i donar formació es van fer coses, falta però crear una xarxa fora de gent que demani personal que ha treballat a presó, que tampoc es fa.

B: D'acord. I miri enllaçant amb la següent pregunta: Creu que els preventius tenen alguna necessitat individual a tractar?

S5: Jo diria que n'hi ha una que és molt important: la incertesa. A ningú li prova bé la incertesa, davant la incertesa tendim a estar en un estat d'alerta constant, com tots els animals. Imaginat a un mamífer com nosaltres en un territori desconegut, doncs fins que no tingui tot controlat no dormirà les hores que ha de dormir, estarà en un estat d'alerta més o menys sostingut. I què vull dir amb això, doncs que la presó provisional pot durar fins a dos anys i en casos excepcionals es pot allargar, i clar imagina't durant per exemple 2 anys estar cada dia expectant si el jutge et posa o no en llibertat provisional. Tu imaginat estar al dia a dia esperant, fent trobades amb els advocats... i clar tot això crea un caldo de cultiu que per mi és el que realment se'ls ha d'ensenyar més.

B: I aquesta incertesa de la que en parla es podria entendre com gestió emocional de tot el procés?

S5: I tant i tant, a més a dins de la presó s'ha de fer en grup, és molt difícil individualitzar-ho. A més amb els preventius no existeixen els permisos de sortida que és una eina per jugar, saps?

B: Ja veig. I amb els preventius es té en compte la seva reinserció?

S5: Dos lletres: No. En absolut. Ni un 10% del que s'hauria de tenir en compte, és més, segons com, té més necessitats un preventiu que un penat. Perquè un penat quan ha complert la seva condemna s'ha acabat i ja. Però el preventiu a més de no saber quan surt, sap que hi haurà un judici, el poden condemnar i haurà de tornar. És a dir que ni molt menys el que s'hauria de fer.

B: D'acord, i quines propostes portaria a la pràctica? Això si li sembla bé li explico amb més detall. Jo vull fer una proposta practica en aquest treball i aquesta és un programa d'intervenció o reinserció per a persones que han estat a presó preventiva i que a l'hora de participar-hi són en llibertat provisional.

S5: D'acord. El que passa és que fàcil no és. Té a veure amb les necessitats que dèiem abans. Aquí s'hauria de treballar amb psicòlegs i els posaria a coordinar equips de treball i miraria de fer un concert amb el col·legi de psicòlegs i amb les universitats per agafar estudiants en pràctiques i formar-los per a fer aquestes intervencions a nivell personal, familiar i social i coordinar totes les entitats que col·laboren amb justícia i posar professionals i que els psicòlegs facin molt poca intervenció directa. El psicòleg ha de ser un formador de formadors i un gestor de recursos, ha d'ensenyar als assistents socials, als treballadors socials com treballar en l'àmbit social i familiar i a les entitats. I si s'han de buscar recursos de professionals que facin aquesta intervenció i sobretot el psicòleg hauria de fer aquesta feina i ara està entès per a fer intervenció directa. De fet la feina que jo vaig fer va ser coordinar tot l'equip de treball del centre, començant pels vigilants del centre que vam mirar de reconvertir per a fer feines més educatives i va ser difícil.

B: Si, si, d'acord la tinc en compte. I on s'hauria d'implementar, dins o fora?

S5: Doncs dins i fora. S'ha de fer una preparació tant a dins com a fora. S'ha de fer una preparació dins per a quan surtin a fora, però clar per preventius s'hauria de fer un canvi de legislació.

B: Correcte, perquè pel que tinc entès a dins no es pot intervenir amb preventius. Quan estan fora sí.

S5: D'acord. I també s'hauria d'implementar un sistema de penalistes, jutges, jutjats de vigilància penitenciària... que permetés anar sortint i entrant, com una secció oberta però més orientada per a preventius. Preo aquí si que haurien de canviar moltíssimes coses i potser és més fàcil que s'escapi un preventiu que no pas un penat, pel tema de la incertesa...

B: Clar però si treballes la incertesa i fas una bona gestió emocional potser fas minvar la possibilitat de fuga.

S5: Segur, segur que sí. I després també ha d'haver-hi un sistema de selecció que no està massa polit... o sigui els presos es classifiquen en un sistema de fases progressives però es un sistema molt bast i poc acurat o sigui hi ha persones que aquests sistemes de reinserció no s'adapten bé. A segons quin pres no li posis perquè el pronòstic no és gaire bo. Llavors el que per mi és necessari és individualitzar l'acció.

B: D'acord... I sobre la possibilitat de que el Tribunal tingui en compte el treball de reinserció previ, creu que és possible?

S5: Això no en tinc massa idea. Recordo que l'Aznar va fer un sistema de redempció de dies de la pena per treball però res més...

I em sap greu, però ho hem de deixar aquí que tinc feina en 5 minuts i no hi puc fer tard.

B: D'acord, cap problema. Doncs moltes gràcies per la seva col·laboració, ha estat molt profitós.

S5: De res, un plaer. Si necessites qualsevol altra cosa fes-m'ho saber, d'acord?
Adéu, moltes gràcies.

7.4. Annex 4: Formulari de consentiment informat utilitzat per a la realització de les entrevistes

CONSENTIMENT INFORMAT PER REALITZAR ENTREVISTES QUALITATIVES EN EL MARC DEL TREBALL DE FINAL DE GRAU DEL GRAU DE CRIMINOLIA DE LA UAB: “

Proposta d'un programa de reinserció per a persones en llibertat provisional després d'haver estat en presó provisional”.

Autor: Biel Homedes.

El present document consta de dues parts:

Part I: Full informatiu per als participants en les entrevistes qualitatives amb informació relativa al Treball de Final de Grau en el marc del qual es realitzen les entrevistes i informació sobre el contingut i estructura de l'entrevista.

Part II: Formulari de Consentiment Informat (FCI). Aquest haurà de ser emplenat i signat per cada participant en les entrevistes.

Invitació a participar

Benvogut Sr/Sra-

Vostè, en tant que professional que desenvolupa la seva activitat professional en l'àmbit de la reinserció ja sigui en l'àmbit de l'Administració Penitenciària, en entitats del tercer sector o en despatxos professionals d'advocats, ha estat seleccionat per ser entrevistat per l'alumne del Grau de Criminologia de la UAB, Biel Homedes, en el marc del seu Treball de Final de Grau (TFG) titulat: *“Proposta d'un programa de reinserció per a persones en llibertat provisional després d'haver estat en presó provisional”* que defensarà el proper mes de Juny de 2020. Aquest treball està dirigit per la Dra. Emma Teodoro Martínez, professora associada del Departament de Ciència Política i Dret Públic de la UAB.

L'objectiu de l'entrevista qualitativa és l'obtenció de la seva opinió professional en relació a un seguit de qüestions significatives relacionades amb les necessitats de les persones preses, la realitat penitenciària d'aquestes persones, aspectes tècnics sobre la reinserció de presos preventius i finalment, problemàtiques relatives a la confecció d'un programa de reinserció. En cap cas serà requerit a manifestar opinions o experiències personals que vostè no vulgui voluntària i lliurement compartir amb l'investigador. La participació serà sempre voluntària.

L'entrevista consisteix en 10 preguntes semi estructurades sobre els aspectes exposats anteriorment i es calcula que tindrà una duració aproximada d'uns 45 minuts.

Depenent de les seves preferències i degut a la situació de confinament a causa del COVID-19, l'entrevista es podrà realitzar via telefònica, a través de qualsevol aplicació de vídeo conferència o bé també podrà contestar les preguntes per escrit i enviar-les a través de correu electrònic a l'alumne Biel Homedes.

Si vostè ho autoritza mitjançant el seu consentiment explícit, l'entrevista serà enregistrada en àudio/vídeo (veure Part II del document) amb la única finalitat de transcriure el contingut de l'entrevista i facilitar l'anàlisi posterior de la informació. Aquest contingut audiovisual no serà disseminat en cap cas al marge

del context del treball d'investigació de referència i sense el seu consentiment explícit, lliurement atorgat y per escrit.

Tanmateix, vostè podrà legítimament no autoritzar enregistrar en àudio/vídeo l'entrevista sense perjudici pel que fa a la seva participació.

Les dades que vostè faciliti durant l'entrevista seran tractades només per l'autor del TFG, l'alumne Biel Homedes i seran incloses en l'annex del seu treball de recerca, aplicant mesures tècniques d'anonimització de les dades.

Voldria agrair la seva contribució a l'estudi de referència. La seva participació és apreciada i altament valorada.

Part I: Full Informatiu

Objectiu de la recerca i de les dades obtingudes a través de l'entrevista

1. Realització del Treball de Final de Grau titulat "Proposta d'un programa de reinserció per a persones en llibertat provisional després d'haver estat en presó provisional" per part de l'alumne del Grau de Criminologia de la UAB, Biel Homedes.
2. Les entrevistes qualitatives que es duran a terme en el context d'aquest treball de recerca tenen com a objectiu resoldre un seguit de qüestions rellevants relacionades amb les necessitats de les persones preses, la realitat penitenciària entorn el tractament d'aquestes, aspectes tècnics referents a la possibilitat de reinserir presos preventius i el procés de confecció i contingut d'un programa de reinserció.

Persona de contacte responsable de l'activitat: Biel Homedes (biel.homedes@e-campus.uab.cat).

Descripció de l'entrevista

- **Protecció dels drets de l'entrevistat:** en cas de facilitar informació confidencial en el decurs de l'entrevista o si vostè no es troba còmode amb algunes de les preguntes o temàtiques a tractar, l'obligació i compromís de l'investigador serà facilitar el màxim grau de protecció en termes de mantenir la confidencialitat de la informació obtinguda. Vostè no ha de contestar cap pregunta o debatre qüestions que consideri que extralimiten l'àmbit professional, i per tant, consideri que són personals o senzillament no consideri apropiades segons l'objecte de l'entrevista. Si vostè durant o després de fer l'entrevista considera que hi ha alguna informació que no hagués volgut facilitar, només ha d'informar al responsable de l'activitat i es procedirà a l'eliminació d'aquesta informació.
- **Participació voluntària:** la seva participació és voluntària. No es rebrà cap incentiu pel fet de participar en la recerca de referència. Si vostè accedeix explícitament facilitant el seu consentiment per escrit, la seva participació serà reconeguda i mencionada en la recerca de referència.
- **Quina informació/tipologia de dades seran recol·lectades, quan i com:** les seves dades personals (nom, cognom, contacte professional) seran recol·lectades i tractades per l'autor del TFG de referència. Aquestes dades només seran tractades a efectes de procedir l'activitat de recerca objecte d'aquest formulari de consentiment informat: realització de l'entrevista qualitativa. Aquesta informació serà eliminada després de completar el TFG.

Si vostè accepta ser enregistrat (àudio/vídeo) durant l'entrevista, la seva veu/imatge també seran tractades amb l'objectiu de transcriure el contingut de l'entrevista i posterior anàlisi de la informació obtinguda, i seran eliminades així es procedeixi a la transcripció per part de l'investigador autor del TFG. Tota la informació que vostè faciliti serà tractada anònimament a efectes de publicació i disseminació de la recerca.

Això implica que sota cap circumstància les seves opinions, visions expressades en el decurs de l'entrevista seran associades a les seves dades personals.

Tanmateix, si vostè facilita el seu consentiment de forma lliure i per escrit, l'autor de la recerca podrà associar i fer evident les opinions que vostè a manifestat amb la seva identitat. És a dir, que vostè accedirà a fer explícit i evident que les opinions expressades han estat manifestades per vostè. En qualsevol cas, l'investigador respectarà la seva decisió al respecte. Si vostè no autoritza i per tant no facilita el seu consentiment, aquest fet no afectarà negativament la seva participació en la recerca.

Part II: Formulari de Consentiment Informat (FCI)

Dades voluntàries del participant: (Per ser completades per l'entrevistat)

Nom i Cognom:

Professió:

E-mail:

Participació voluntària i dret a retirar-se/revocar el seu consentiment:

La seva participació en el marc del TFG de referència és totalment voluntària. Vostè és lliure de retirar el consentiment a participar en la recerca en tot moment, sense necessitat de justificar aquesta decisió i sense cap mena de conseqüències. Vostè manté tots els drets que la legislació en matèria de protecció de dades nacional i europea li confereix: dret d'accés, dret de rectificació, dret de supressió, dret a la limitació del tractament, dret a la portabilitat i dret d'oposició.

Garantia de tractament confidencial de les dades per part de l'investigador:

L'autor del TFG, garanteix la confidencialitat de la informació facilitada en el context de les entrevistes.

Les dades proporcionades durant l'entrevista seran tractats respectant la Llei Orgànica 3/2018 de Protecció de dades personals i garantia dels drets digitals, així com el Reglament 2016/679 del Parlament Europeu i del Consell relatiu a la protecció de les persones físiques pel que fa al tractament de dades personals i la lliure circulació de dades.

DECLARACIÓ DE CONSENTIMENT LLIURAMENT ATORGAT

Data:

Lloc:

He llegit la informació facilitada a efectes de realitzar l'entrevista en el marc de la recerca de referència. He tingut l'oportunitat de preguntar sobre aquesta y els dubtes al respecte han estat satisfets. Mitjançant la signatura del Formulari de Consentiment Informat manifesto que he entès i estic d'acord amb els termes en què es desenvoluparà l'activitat de recerca proposada segons la informació anterior facilitada.

Signatura: _____

ADDITIONAL (Opcional) CONSENTIMENT PER ACTIVITATS DE RECERCA ESPECÍFIQUES-Llegir, si us plau.

Enregistrament Àudio/Vídeo: manifesto voluntàriament el meu consentiment a ser enregistrat en àudio/vídeo durant l'entrevista per part de l'autor de la recerca.

☐

Consento voluntàriament per ser enregistrat

☐

No consento voluntàriament per ser enregistrat

Signatura: _____

Reconeixement i consentiment explícit: Consentó voluntàriament a que les meves opinions personals o professionals manifestades durant l'entrevista s'associïn al meu nom, cognom i perfil professional i a que *-quan es consideri rellevant i útil a efectes de la recerca objecte d'aquesta entrevista-* s'inclogui el contingut en el TFG de referència.

☐ Consentó voluntàriament al tractament de les meves dades personals en els termes indicats

☐ No consentó voluntàriament al tractament de les meves dades personals en els termes
Indicats

Signatura: _____

7.5. Annex 5: Especificitats processals de la presó provisional

El primer dels **pressupòsits** fa referència als elements que envolten la fonamentació de la mesura i que la doten de certa aparença de legitimitat:

- El *fumus boni iuris* (Wolters Kluwer, 2020). Que s'estructura en base a l'existència d'un o varis fets amb trets delictius, que portin aparellada una pena privativa de llibertat, i que aquesta sigui de certa gravetat, és a dir que la durada sigui igual o superior a dos anys de presó (Moreno, 2017; de la Rosa, 2015).
- El segon pressupòsit és el de *periculum in mora* que s'entén com aquells danys que es presumeix que es derivarien de no acordar-se la presó provisional (Gimeno, 2018).
- Finalment, el tercer dels pressupòsits és que la decretació de la presó provisional estigui **suficientment i raonable motivada** per una resolució judicial (Moreno, 2017; Gimeno, 2018).

D'altra banda, els **requisits** que han de ser observats per l'adopció de la presó provisional són

1) L'exigència d'un **límit penològic**.

“Que conste en la causa la existencia de uno o varios hechos que presenten caracteres de delito sancionado con pena cuyo máximo sea igual o superior a dos años de prisión, o bien con pena privativa de libertad de duración inferior si el investigado o encausado tuviere antecedentes penales no cancelados ni susceptibles de cancelación, derivados de condena por delito doloso” (Art. 503 1.1º LECrim).

2) L'existència **d'indícis de criminalitat** en el acte presumptament delictiu i la inexistència de cap causa d'exempció o extinció de la responsabilitat penal:

“Que aparezcan en la causa motivos bastantes para creer responsable criminalmente del delito a la persona contra quien se haya de dictar el auto de prisión” (Art. 503 1.2º LECrim).

3) **Evitar** la **fugida** de l'investigat, **impedir** que es **malmetin** fonts de **prova**, **defugir** de possibles **atacs** a la víctima i **evitar** el risc de **reiteració** delictiva (Art. 503.1.3º i 503.2 LECrim):

Que mediante la prisión provisional se persiga alguno de los siguientes fines:

- a) Asegurar la presencia del investigado o encausado en el proceso cuando pueda inferirse racionalmente un riesgo de fuga.
- b) Evitar la ocultación, alteración o destrucción de las fuentes de prueba relevantes para el enjuiciamiento en los casos en que exista un peligro fundado y concreto.
- c) Evitar que el investigado o encausado pueda actuar contra bienes jurídicos de la víctima, especialmente cuando ésta sea alguna de las personas a las que se refiere el artículo 173.2 del Código Penal. En estos casos no será aplicable el límite que respecto de la pena establece el ordinal 1.º de este apartado.

2. También podrá acordarse la prisión provisional, concurriendo los requisitos establecidos en los ordinales 1.º y 2.º del apartado anterior, para evitar el riesgo de que el investigado o encausado cometa otros hechos delictivos.

Pel que fa a la **durada** de la presó provisional l'article 504 de la LECrim la limita d'acord a un sistema de terminis màxims que ha de tenir en compte, per una banda, les finalitats perseguits amb l'adopció de la mesura, i per altra, la durada de la pena associada al presumpte delict:

- 1. La prisión provisional durará el tiempo imprescindible para alcanzar cualquiera de los fines previstos en el artículo anterior y en tanto subsistan los motivos que justificaron su adopción.

2. Cuando la prisión provisional se hubiera decretado en virtud de lo previsto en los párrafos a) o c) del apartado 1.3.º o en el apartado 2 del artículo anterior, su duración no podrá exceder de un año si el delito tuviere señalada pena privativa de libertad igual o inferior a tres años, o de dos años si la pena privativa de libertad señalada para el delito fuera superior a tres años. No obstante, cuando concurrieren circunstancias que hicieran prever que la causa no podrá ser juzgada en aquellos plazos, el juez o tribunal podrá, en los términos previstos en el artículo 505, acordar mediante auto una sola prórroga de hasta dos años si el delito tuviera señalada pena privativa de libertad superior a tres años, o de hasta seis meses si el delito tuviera señalada pena igual o inferior a tres años.

Si fuere condenado el investigado o encausado, la prisión provisional podrá prorrogarse hasta el límite de la mitad de la pena efectivamente impuesta en la sentencia, cuando ésta hubiere sido recurrida.

3. Cuando la prisión provisional se hubiere acordado en virtud de lo previsto en el apartado 1.3.º b) del artículo anterior, su duración no podrá exceder de seis meses.

No obstante, cuando se hubiere decretado la prisión incomunicada o el secreto del sumario, si antes del plazo establecido en el párrafo anterior se levantara la incomunicación o el secreto, el juez o tribunal habrá de motivar la subsistencia del presupuesto de la prisión provisional.

4. La concesión de la libertad por el transcurso de los plazos máximos para la prisión provisional no impedirá que ésta se acuerde en el caso de que el investigado o encausado, sin motivo legítimo, dejare de comparecer a cualquier llamamiento del juez o tribunal.

5. Para el cómputo de los plazos establecidos en este artículo se tendrá en cuenta el tiempo que el investigado o encausado hubiere estado detenido o sometido a prisión provisional por la misma causa.

Se excluirá, sin embargo, de aquel cómputo el tiempo en que la causa sufre dilaciones no imputables a la Administración de Justicia.

6. Cuando la medida de prisión provisional acordada exceda de las dos terceras partes de su duración máxima, el juez o tribunal que conozca de la causa y el ministerio fiscal comunicarán respectivamente esta circunstancia al presidente de la sala de gobierno y al fiscal-jefe del tribunal correspondiente, con la finalidad de que se adopten las medidas precisas para imprimir a las actuaciones la máxima celeridad. A estos efectos, la tramitación del procedimiento gozará de preferencia respecto de todos los demás.

7.6. Annex 6: Dades penitenciàries de Catalunya

Estada als centres penitenciaris									
Mitjana de dies d'estada a presó de la població penitenciària a últim dia									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Encarcerats	911,6	916,8	930,7	941,7	996,9	1.051,8	1.069,7	1.078,5	1.048,3
Preventius	289,8	272,2	275,4	302,6	295,4	284,0	260,6	267,0	256,2
Penats	1.070,0	1.079,3	1.083,6	1.071,2	1.124,4	1.183,7	1.230,3	1.232,3	1.233,4
Excarcerats	587,6	473,4	441,6	387,4	473,5	531,5	487,7	520,8	515,7
Preventius	127,3	125,5	145,4	126,1	95,2	130,6	120,7	135,8	114,1
Penats	908,4	756,1	615,8	542,4	657,6	715,5	672,0	699,1	721,8
Mitjana dels dies de la condemna imposada de la població penitenciària a últim dia									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Espanyols homes	3.142	3.095	3.071	2.941	3.010	3.066	3.059	3.178	3.106
Espanyols dones	2.399	2.322	2.291	2.287	2.266	2.445	2.326	2.236	2.125
Estrangers homes	2.186	2.201	2.281	2.311	2.444	2.530	2.540	2.602	2.603
Estrangers dones	2.090	2.054	2.052	2.205	2.278	2.216	2.290	2.252	2.254
Joves	1.842	1.605	1.655	1.437	1.516	1.466	1.382	1.057	1.077
Conjunt població	2.726	2.685	2.708	2.648	2.739	2.813	2.810	2.895	2.851

Font: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Extret de <http://justicia.gencat.cat/ca/departament/Estadistiques>

Població reclusa. 2018			
Altes i baixes. Per sexe			
	Homes	Dones	Total
Altes	12.210	871	13.161
Penats	7.306	492	7.798
De llibertat	994	151	1.145
Trasllat d'altres centres	6.058	333	6.391
Altres	254	8	262
Preventius	4.904	379	5.283
De llibertat	4.035	321	4.356
Trasllat d'altres centres	853	58	911
Altres	16	0	16
Internats judicials	0	0	80
De llibertat	11	2	13
Trasllat d'altres centres	57	4	61
Altres	8	1	9
Baixes	12.301	863	13.164
Penats	9.727	654	10.381
Per llibertat	3.220	288	3.508
Trasllat a altres centres	6.004	322	6.326
Per defunció	31	1	32
No presentats després d'un permís	0	0	0
Per evasió	5	0	5
Altres	467	43	510
Preventius	2.498	203	2.701
Per llibertat	1.514	137	1.651
Trasllat a altres centres	876	63	939
Per defunció	1	3	4
Per evasió	0	0	0
Altres	107	0	107

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, a partir de dades del Departament de Justícia. Direcció General de Serveis Penitenciaris. Extret de <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=883>

7.7. Annex 7: Estimació pressupostària PROVINSERT

*Concepte**Comentari**Import (€)***DESPESES**

D1. Compres		
D1.1 Material Informàtic	3 ordinadors, 1 projector i 1 impressora	8.000 €
D1.2 Material d'Oficina		200 €
D1.3 Alimentació		100 €
D1.4 Materials Impresos		100 €
		<i>Sub-Total: 5.400€</i>
D2. Serveis Externs		
D2.1 Transport	De l'usuari/a al local de l'Entitat	500 €
D2.2 Assegurances		500 - 1.000 €
D2.3 Formació	Redacció Informes i Valoració Risc Delictiu	1.000 - 2.000 €
D2.4 Contractació Activitats/Serveis	Segons cada Pla de Treball	100 - 500 €
D2.5 Servei de Gestoria	Gestió comptable, Laboral i Fiscal	300 €
		<i>Sub-Total: 7.800 - 8.100 € / mes</i>
D5. Altres		
D5.1 Despeses de Serveis Bancaris		20 - 80 € / mes
D5.2 Altres: Imprevistos		
8%despeses		969.6 € - 1214.1 €
		<i>Sub-Total: 989,6 - 1294,1 €</i>
		Total Despeses: 12.220 - 15.180 €

*Concepte**Comentari**Import (€)***INGRESSOS**

Ingressos propis		
Prestació de Serveis		0 €
Venda de productes		180 €
Subvencions i ajuts d'ens públics		
Subvenció Ajuntament		1000 - 1675 €
Subvenció Consell Comarcal		500 - 675 €
Subvenció Diputació		5270 - 5000 €
Subvenció Generalitat		4600 - 7000 €
		<i>Sub-total: 11370 - 14.350 €</i>
Subvencions i ajuts privats		
Ajuts de particulars		650 €
		Total Ingressos: 12.220 - 15.180 €